

ВЛАСНЕ ВИСЛОВЛЕННЯ

Інструктивно-методичні матеріали для підготовки
екзаменаторів із перевірки відкритих завдань
зовнішнього незалежного оцінювання 2016 року
з української мови і літератури

Київ
2016

*Укладачі: Н. Білоус, О. Данилейко, І. Климець,
Т. Коханевич, С. Ломакович, І. Мамчич, Л. Овдій,
А. Панченков, Н. Синявська, В. Терещенко*

Відповідальний за випуск: В. Бойко

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
ІНСТРУКЦІЯ ЩОДО ПЕРЕВІРКИ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ВІДКРИТОЇ ФОРМИ З РОЗГОРНУТОЮ ВІДПОВІДДЮ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ	5
1. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВЛАСНОГО ВИСЛОВЛЕННЯ.....	9
1.1. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗМІСТУ.....	9
1.2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ МОВНОГО ОФОРМЛЕННЯ.....	11
1.2.1. ОРФОГРАФІЧНІ ПОМИЛКИ.....	12
1.2.2. ПУНКТУАЦІЙНІ ПОМИЛКИ.....	13
1.2.3. ЛЕКСИЧНІ ПОМИЛКИ.....	14
1.2.4. ГРАМАТИЧНІ ПОМИЛКИ.....	34
1.2.5. СТИЛІСТИЧНІ ПОМИЛКИ.....	42
2. ПРИКЛАДИ ВЛАСНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ.....	46
3. ЕТАЛОННЕ ОЦІНЮВАННЯ ПРИКЛАДІВ ВЛАСНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ.....	67
ДОДАТКИ.....	72

ВСТУП

Методичні рекомендації, розроблені Українським центром оцінювання якості освіти, покликані допомогти екзаменаторові зовнішнього незалежного оцінювання з української мови і літератури в процесі підготовки до перевірки завдань із розгорнутою відповіддю.

Результатом виконання учасником зовнішнього незалежного оцінювання завдання з розгорнутою відповіддю є створення власного висловлення (письмової роботи) стосовно проблеми, порушеної в мікротексті-темі.

Власне висловлення – це специфічний текст, у якому учасник тестування обстоює й доводить свою позицію відповідно до вимог, сформульованих у завданні в тестовому зошиті.

З одного боку, такий текст є результатом творчості тестованого, цілком відбиває його думки й переконання, свідчить про певні смаки й уподобання, демонструє мовленнєву вправність і рівень загальної культури мислення. З іншого боку, це результат виконання завдання, яке задає чітку структуру викладу учасником тестування своїх думок.

Найголовнішою метою перевірки власних висловлень є об'єктивне оцінювання змісту роботи учасника. Саме тому інструктивно-методичні матеріали вміщують рекомендації щодо оцінювання **змістових вимірів текстів учасників тестування** (тези, аргументів, прикладів, висновку, логічності й послідовності викладу думки).

Від успішної перевірки екзаменаторами змісту власного висловлення залежить успішність учасників тестування. При цьому успішність тестованого жодною мірою не повинна бути узалежненою від неякісної роботи екзаменатора, тобто від необ'єктивного оцінювання останнім того чи того власного висловлення, адже для тестування як методу оцінювання знань, умінь тестованих, категорія об'єктивності є однією з визначальних.

Другим важливим складником роботи екзаменатора в процесі перевірки відповідей учасників тестування є оцінювання **мовного оформлення** власного висловлення.

Писемне мовлення учасника ЗНО має ґрунтуватися на нормах літературної мови. Автор власного висловлення повинен знати мовні й мовленнєві норми, уникати їх порушення у власному тексті, оскільки такі порушення (або відхилення) кваліфікують як *помилки*, що свідчать про недоформованість мовленнєвої компетентності тестованого, а тому вможливають зниження оцінки учасника за критеріями «мовного оформлення».

Успішність екзаменаторів у цьому виді діяльності залежить від кількох факторів:

– *лінгвістичної фаховості екзаменатора*, під якою можна розуміти знання ним норм сучасної української літературної мови й уміння застосовувати ці знання на практиці;

– *рецептивної уважності екзаменатора*, під якою можна розуміти його здатність у процесі рецепції тексту власного висловлення помічати всі випадки невідповідності писемного мовлення учасника тестування нормам сучасної української літературної мови;

– *таксономічної спроможності екзаменатора*, під якою можна розуміти його здатність відносити помічені в тексті власного висловлення мовленнєві невідповідності до якогось класу в наперед визначеній таксономії невідповідностей (класифікації помилок).

Таким чином, для забезпечення об'єктивної адекватності оцінювання мовного оформлення власних висловлень необхідно домогтися того, щоб жоден із вищевказаних факторів не справляв негативного впливу на кінцеву успішність екзаменатора.

Пропоновані матеріали покликані допомогти екзаменаторові стати більш успішним при оцінюванні власних висловлень учасників тестування з української мови і літератури.

Фахівці системи зовнішнього незалежного оцінювання знайдуть на сторінках інструктивно-методичних матеріалів докладні коментарі щодо оцінювання змісту власного висловлення, перелік орфограм і пунктограм, пояснення специфіки лексичних, граматичних і стилістичних помилок, приклади робіт учасників тестування й еталонні зразки оцінювання цих робіт.

ІНСТРУКЦІЯ

ЩОДО ПЕРЕВІРКИ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ВІДКРИТОЇ ФОРМИ З РОЗГОРНУТОЮ ВІДПОВІДДЮ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

I. Загальна процедура перевірки

1. Екзаменатор має завчасно прибути в аудиторію для перевірки робіт, маючи щонайменше дві ручки з чорнилом/пастою насиченого чорного й червоного кольорів (старший екзаменатор – з чорнилом/пастою насиченого чорного й зеленого кольорів).

2. Перед початком перевірки екзаменатор має уважно вивчити критерії та схему оцінювання завдань відкритої форми (з розгорнутою відповіддю).

3. Кожен екзаменатор отримує індивідуальний код, записує його та тримає на видноті.

4. Перевірка роботи **екзаменатором** здійснюється ручкою з чорнилом **червоного кольору**. Перевірка **старшим екзаменатором** – ручкою з чорнилом **зеленого кольору**.

5. Усі записи в полі екзаменаторів треба робити уважно й охайно ручкою з чорнилом насиченого **чорного кольору**. У разі помилкового запису треба охайно заштрихувати цю клітинку та зробити правильний запис.

6. Екзаменатор у полі екзаменаторів робить записи в рядках, позначених «I». Старший екзаменатор робить записи в рядках, позначених «II». Поля поряд із позначкою «III» є **технологічними**, що використовуються в процесі обробки бланка відповідей. У пункті перевірки ці поля **НЕ ЗАПОВНЮЮТЬСЯ**.

7. У разі виявлення до початку перевірки бланка відповідей будь-яких позначок у полі екзаменаторів, екзаменатор повинен одразу повідомити про це старшого екзаменатора. Після перевірки екзаменатором цього бланка старший екзаменатор має обов'язково здійснити його повторну перевірку. Екзаменатор і старший екзаменатор повинні охайно заштрихувати некоректні позначки та зробити правильні записи.

II. Перевірка бланка, на якому відсутня робота

Перевірка екзаменатором

1. Екзаменатор записує свій код у спеціальному полі поряд із позначкою «I».
2. Якщо робота не написана, екзаменатор **робить у полі учасника запис «Робота не написана»** та ставить **×** навпроти цифри «0» за кожен критерій у рядку, позначеному «I».

Перевірка старшим екзаменатором

1. Старший екзаменатор записує свій код у спеціальному полі поряд із позначкою «II».
2. Старший екзаменатор **робить у полі учасника запис «Робота не написана»** та ставить **×** навпроти цифри «0» за кожен критерій у рядку, позначеному «II».

III. Перевірка роботи, що не відповідає запропонованій темі власного висловлення

Перевірка екзаменатором

1. Екзаменатор записує свій код у спеціальному полі поряд із позначкою «I».
2. Якщо, перевібивши роботу, екзаменатор виявляє, що вона не відповідає темі, він ставить **×** у спеціальному полі «Робота не відповідає темі» поряд із позначкою «I».
3. Екзаменатор ставить **×** навпроти цифри «0» за кожен критерій у рядку, позначеному «I».

Перевірка старшим екзаменатором

1. Старший екзаменатор записує свій код у спеціальному полі поряд із позначкою «II».
2. Прочитавши роботу й упевнившись, що вона не відповідає темі, старший екзаменатор ставить **×** у спеціальному полі «Робота не відповідає темі» поряд із позначкою «II».
3. Старший екзаменатор **ОБОВ'ЯЗКОВО** ставить **×** навпроти цифри «0» за кожен критерій у рядку, позначеному «II».

4. Якщо старший екзаменатор виявив, що робота відповідає темі, він перевіряє її та ставить **×** навпроти відповідного бала за кожен критерій у рядку, позначеному «II».

IV. Перевірка роботи обсягом до 100 слів

Перевірка екзаменатором

1. Екзаменатор записує свій код у спеціальному полі поряд із позначкою «I».
2. Якщо за візуальною оцінкою обсяг роботи становить 99 і менше слів, треба перерахувати всі слова (включно зі службовими) та **зробити під текстом запис**, наприклад, «56 сл.». Підраховуючи кількість слів, треба зважати на норми української орфографії, тобто два слова, помилково записані разом, треба рахувати як два слова, і навпаки.
3. Екзаменатор ставить **×** у спеціальному полі «Робота менше 100 слів» поряд з позначкою «I».
4. Екзаменатор ставить **×** навпроти цифри «0» за кожен критерій у рядку, позначеному «I».

Перевірка старшим екзаменатором

1. Старший екзаменатор записує свій код у спеціальному полі поряд із позначкою «II».
2. Якщо, перерахувавши кількість слів, старший екзаменатор виявив, що їх 99 і менше, він ставить **×** у спеціальному полі «Робота менше 100 слів» поряд із позначкою «II» та **ОБОВ'ЯЗКОВО** ставить **×** навпроти цифри «0» за кожен критерій у рядку, позначеному «II».
3. Якщо, перерахувавши кількість слів, старший екзаменатор виявив, що їх 100 чи більше, він перевіряє роботу та ставить **×** навпроти відповідного бала за кожен критерій у рядку, позначеному «II».

V. Перевірка роботи обсягом 100 й більше слів, що відповідає темі

Перевірка екзаменатором

1. Екзаменатор записує свій код у спеціальному полі поряд із позначкою «I».
2. Екзаменатор перевіряє роботу згідно з критеріями та схемою оцінювання, підкреслюючи в тексті помилки й виносячи на береги умовні позначки:

/ – орфографічна помилка;

√ – пунктуаційна помилка;

л – лексична помилка;

г – граматична помилка;

с – стилістична помилка.

3. Екзаменатор ставить **×** навпроти відповідного бала за кожен критерій у рядку, позначеному «І», за потреби звертаючись до старшого екзаменатора.

Перевірка старшим екзаменатором

1. Упродовж роботи пункту перевірки старший екзаменатор має здійснити повторну перевірку 10 % робіт, контролюючи таким чином роботу кожного екзаменатора своєї групи.

2. Якщо старший екзаменатор погоджується з балами, виставленими екзаменатором за кожне завдання, він не робить жодних відміток на бланку, проте записує свій код у спеціальному полі поряд із позначкою «ІІ».

3. Якщо старший екзаменатор не погоджується з балом за певний критерій, він записує свій код у спеціальному полі поряд із позначкою «ІІ» і ставить **×** навпроти відповідного бала за кожен критерій у рядку, позначеному «ІІ».

1. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВЛАСНОГО ВИСЛОВЛЕННЯ

Власне висловлення оцінюють за критеріями змісту та мовного оформлення.

1.1. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗМІСТУ

Зміст власного висловлення оцінюють за шістьма критеріями, як показано в таблиці 1.

Таблиця 1

Критерій	Змістовий вияв і композиційне оформлення критерію	Бали
1. Теза	Учасник вправно формулює тезу	2
	Учасник не формулює тези вправно	1
	Учасник не формулює тези або формулює тезу, яка не відповідає запропонованій темі	0
2. Аргументи	Учасник наводить принаймні два доречні й переконливі аргументи	2
	Учасник наводить принаймні один доречний аргумент. Аргументи дублюють один одного, тобто другий аргумент перефразовує зміст першого. Один з аргументів не є доречним стосовно сформульованої тези	1
	Учасник не наводить жодного аргументу або наведені аргументи не є доречними	0
3а. Приклад із літератури чи інших видів мистецтва	Один з аргументів підкріплено принаймні одним розгорнутим, добре поясненим прикладом з художньої літератури чи інших видів мистецтва	2
	Немає мотивації наведення прикладу. Приклад не конкретизований через художній образ. У прикладі є фактичні помилки	1
	Прикладу з літератури чи інших видів мистецтва немає або він не є доречним	0
3б. Приклад, що є історичним фактом або випадком із життя	Учасник наводить принаймні один доречний приклад або з історії, або із суспільно-політичного життя, або з власного життя	2
	Немає мотивації наведення прикладу; приклад не конкретизований; у прикладі є фактичні помилки	1
	Прикладу з історії, суспільно-політичного чи власного життя немає або він не є доречним	0

4. Логічність, послідовність	Висловлення демонструє зосередженість на обговорюваній проблемі, цілісний, послідовний і несуперечливий розвиток думки (логічність і послідовність викладу)	2
	У роботі є порушення логічності, цілісності, послідовності й несуперечливості розвитку думки	1
	Логіки викладу, цілісності, послідовності й несуперечливості розвитку думки немає	0
5. Висновок	Висновок відповідає запропонованій темі й органічно впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів	2
	Висновок лише частково відповідає тезі або не пов'язаний з аргументами та прикладами	1
	Висновку немає; висновок не відповідає сформульованій у власному висловленні тезі; висновок не пов'язаний з аргументами та прикладами	0
Усього		12

1.2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ МОВНОГО ОФОРМЛЕННЯ

Мовне оформлення – відповідність роботи орфографічним, пунктуаційним, лексичним, граматичним і стилістичним нормам української мови.

Мовне оформлення власного висловлення оцінюють за двома критеріями, як показано в таблиці 2.

Таблиця 2

Критерій	Кількість помилок	Бали
6а. Орфографія та пунктуація Критерій	0–1	4
	2–6	3
	7–11	2
	12–16	1
	17 і більше	0
6б. Лексика, граматика та стилістика	Кількість помилок	Бали
	0–1	4
	2–4	3
	5–7	2
	8–10	1
	11 і більше	0

Під час оцінювання орфографічної й пунктуаційної нормативності роботи **дві негрубі** помилки рахують як **одну грубу**.

До негрубих зараховують такі помилки:

- у написанні великої літери в складних власних назвах (Київський Національний економічний університет ім. В. Гетьмана / Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана) ;
- у випадках написання разом і окремо префіксів у прислівниках, утворених від іменників із прийменниками (на дворі / надворі, до гори / догори);
- у випадках нерозрізнення **не/ні** (*не хто інший / ніхто інший...*);
- у випадках, коли замість одного розділового знака поставлений інший;
- у пропуску одного зі сполучуваних розділових знаків або в порушенні їхньої послідовності.

Негрубу орфографічну й негрубу пунктуаційну помилки **НЕ сумують** і **НЕ зараховують** як одну грубу.

Систематичне порушення норм відбиття на письмі орфоепічних (евфонічних) чергувань прийменників, сполучників, префіксів (**три і більше** випадків порушення на одне з правил: **у–в, і–й–та**) рахують як **одну** стилістичну помилку.

Максимально можлива сума балів за власне висловлення (сума балів за всіма критеріями) – **20**.

1.2.1. ОРФОГРАФІЧНІ ПОМИЛКИ

1. Букви **е, и**, що позначають ненаголошені голосні в коренях слів.
2. Букви, що позначають звуки, які уподібнюються.
3. Подвоєні букви.
4. Знак м'якшення.
5. Буквосполучення **йо,ьо**.
6. Апостроф.
7. Букви **о – а** в коренях дієслів.
8. Букви **о – а** на позначення ненаголошених голосних.
9. Букви **є – і** в коренях дієслів.
10. Букви **є – и** в коренях дієслів.
11. Букви **о – і, є – і, є – ї** в коренях слів.
12. Букви **и – і** після **ж, ч, ш, щ** та **г, к, х**.
13. Букви **е – о** після **ж, ч, ш, щ**.
14. Буква **з** у кінці префіксів.
15. Букви **з – с** у префіксах **з- (зі-, с-)**.
16. Букви **е – и** у префіксах.
17. Букви **и – і** в словах іншомовного походження.
18. Букви **чч – щ** в іменниках із суфіксом **-ин(а)**.
19. Буквосполучення **-чн-** у прикметниках із суфіксом **-н-**.
20. Суфікси **-зьк-, -цьк-, -ськ-, -зтв-, -цтв-, -ств-**.
21. Букви **о, є, є** в складних словах.
22. Написання разом або через дефіс складних слів.
23. Букви **о, е, є** в закінченнях орудного відмінка однини іменників першої відміни.
24. Букви **а, я, у, ю** в родовому відмінку однини іменників другої відміни.
25. Букви **о, е, є** в закінченнях давального й орудного відмінків однини іменників другої відміни.
26. Одна й дві букви перед закінченням орудного відмінка однини іменників третьої відміни.
27. Букви **е, є, и** в суфіксах **-ичк-, -ичок-, -ечк- (-счк-), -енн-(-єнн-), -ив-, -єв-**.
28. **Не** з іменниками, прикметниками, прислівниками.
29. **Н, нн** у суфіксах прикметників.
30. Букви **и, і, ї; йо,ьо, о; е, є** у російських прізвищах.
31. Написання разом числівників.
32. М'який знак у числівниках.
33. **Ні** в заперечних займенниках.
34. Дефіс у неозначених займенниках.
35. **Не** з дієсловами, дієприкметниками, дієприслівниками.
36. Букви **е (є), и (ї)** в особових закінченнях дієслів.
37. Буквосполучення **-тсья, -шсья** в дієсловах.
38. М'який знак у дієсловах наказового способу.
39. Частка **би (б)** з дієсловами умовного способу.
40. Букви **и – і** в закінченнях дієприкметників.
41. Буква **н** у суфіксах дієприкметників.

42. Буква **и** в суфіксах дієприслівників.
43. **Н, нн** у прислівниках.
44. **Ні** з прислівниками.
45. Дефіс у прислівниках.
46. Написання прислівників разом.
47. Букви **и, і** в кінці прислівників.
48. Написання прийменників разом, окремо і через дефіс.
49. Написання сполучників разом і окремо.
50. Написання часток окремо і через дефіс.
51. Дефіс у вигуках.

1.2.2. ПУНКТУАЦІЙНІ ПОМИЛКИ

1. Розділові знаки в кінці речення.
2. Тире між підметом і присудком.
3. Тире в неповних реченнях.
4. Кома при однорідних членах речення.
5. Розділові знаки при узагальнюючих словах у реченнях з однорідними членами.
6. Розділові знаки при відокремлених членах речення.
7. Розділові знаки при уточнюючих членах речення.
8. Коми при порівняльних зворотах.
9. Розділові знаки при звертаннях.
10. Розділові знаки при вставних словах.
11. Розділові знаки при прямій мові.
12. Розділові знаки при цитаті.
13. Розділові знаки при діалозі.
14. Розділові знаки між простими реченнями в складносурядному.
15. Розділові знаки між головним і підрядним реченнями.
16. Розділові знаки у складнопідрядному реченні з кількома підрядними.
17. Розділові знаки в безсполучниковому складному реченні.
18. Розділові знаки в складному реченні з різними видами сполучникового і безсполучникового зв'язку.

1.2.3. ЛЕКСИЧНІ ПОМИЛКИ

У лінгводидактиці¹ до групи **лексичних помилок** відносять недоліки мовлення, пов'язані з використанням слів і фразеологічних зворотів, які не відповідають нормам літературної мови.

До типових лексичних вад тексту відносять такі:

1) **стилістично немотивована тавтологія** – повтор слова, спільнокореневих слів в одному або сусідніх реченнях: Школярам доручили прибрати шкільний двір.

НЕПРАВИЛЬНО:

Не можу не згадати про твір Лесі Українки «Лісова пісня». Цей твір є яскравим прикладом того, як потрібно жити з природою і як не слід чинити. Дядько Лев – образ розумної людини, що прагне жити в гармонії, за що його і поважали в лісі.

Яскравим прикладом щодо цього аргументу є кіноповість Олександра Довженка «Україна в огні». У творі яскраво протиставлено два головні герої.

Погодьтеся, більшість українських письменників того часу писала здебільшого про красу природи.

У своїй кіноповісті «Зачарована Десна» він описує свою безмежну любов до природи.

Та згодом письменник напише іншу повість.

Тому нам слід задуматися над нашим підкоренням планети.

По-друге, вплив на природу може призвести до негативних наслідків. Прикладом цього може слугувати політика Хрущова. Коли він вирішив догнати і перегнати Америку, то він підписав кукурудзяну реформу.

Для мене взірцем є мій батько.

Одні все життя живуть в одному місці, ходять в одну школу.

Добра людина – це яка робить добрі справи, тобто добродійка.

Лукаш покохав Мавку справжнім коханням.

Привітна Марічка привітно привітала Івана, коли той зовсім не привітно ударив її.

Усі ми однією ногою стоїмо в минулому, другою – у майбутньому, а посередині нас тяжко тяготить тяжке сьогоднішня.

ПОЯСНЕННЯ: тавтологія (від грецького ταυτο – «те саме» й λόγος – «слово, поняття, знання») – неусвідомлюваний, мимовільний або, навпаки, навмисний повтор у межах словосполучення, речення того самого чи однокореневих слів (формально-семантична Т.) або різнокореневих слів з тотожним, аналогічним і под. значенням (семантична Т.). Це може бути виявом недостатньої культури мови². На відміну від плеоназму, де один і той самий зміст дублюється звичайно словами, які стоять поряд, тавтологію характеризує невдале пояснення слова або поняття через інші слова чи поняття, які в результаті не сприяють розумінню сказаного, наприклад: *Право – це юриспруденція; Лінгвістика – це мовознавство; Старий – це той, хто постарів, не*

¹ Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії : навч. посіб. для студ. вищ. закладів освіти. – К. : Ленвіт, 2000. – С. 185–193; Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк : М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна, З. П. Бакум, М. М. Барахтян, І. В. Гайдаєнко, А. Г. Галетова, Т. В. Коршун, А. В. Нікітіна, Т. Г. Окунович, О. М. Решетилова. – К. : Ленвіт, 2004. – С. 308–314.

² Українська мова : Енциклопедія / редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. – К. : Укр. енцикл., 2000. – С. 625.

молодий. Найвідомішим прикладом тавтологічного висловлювання є *масло масляне*, у якому значення слова й поняття *масло* розкривається за допомогою однокореневого прикметника *масляне*, що, звичайно, не створює уявлення ані про сутність масла як певного предмета дійсності, ані про його характерні ознаки.

У власних висловленнях тавтологія типово виявляється в немотивованому:

- використанні спільнокореневих слів в межах одного речення або в контактних реченнях;
- перенасиченні абзацу тими самими словами;

УВАГА! Тавтологія може бути стилістично мотивованою. Її доречність у власному висловленні визначається в кожному конкретному випадку окремо з урахуванням загальної стилістичної специфіки тексту. Практика засвідчує, що тавтології в роботах тестованих найчастіше є свідченням недостатньої вправності в слововживанні й бідності лексичного запасу.

2) стилістично немотивований плеоназм – дублювання значення у двох словах: *Кожному гостеві нашого закладу подарували пам'ятний сувенір.*

НЕПРАВИЛЬНО:

Молодий юнак заради грошей убив стару жінку.

На сьогодні креативна творчість вітається в нормальних фірмах, тому що вони хочуть отримати добрі прибутки.

Наша сучасна модерна цивілізація звикла до всіх вигод і комфорту, забуваючи про те, що все це може закінчитися зовсім скоро.

У кожної людини є чимало потенціальних можливостей для досягнення успіхів у житті.

Особисто на мою думку.

Підкорювати вершини заради свого власного успіху.

Перший дебют Степана Радченка – оповідання «Бритва».

ПОЯСНЕННЯ: плеоназм (від грецького πλεονασμοξ – «надмірність, перебільшення») – вираз, у якому є близькозначні, хоч і різні за звучанням слова, одне з яких зайве. У цілому плеоназми в мовленні – явище негативне, окрім випадків, коли вони вживаються з певною стилістичною метою. Наявність плеонастичних виразів у писемному тексті свідчить про недостатній рівень редакторської роботи над ним. Типовими тавтологіями є, наприклад, такі: **вільна вакансія** – у слові *вакансія* вже є значення «вільний»; *вакансія* – «вільне місце, посада»; **близькі контакти** – у слові *контакт* є значення «дотичність, зв'язок, взаємодія», які дублюють слово *близькі*; *контакти* не можуть бути далекими; **зашкодили шкідливі умови** – немотивовано поряд стоять однокореневі слова; треба прибрати одне з них, наприклад: *зашкодили складні умови* або *вплинули шкідливі умови*; **корективи та поправки** – значенням слова *корективи* є «поправка, часткове виправлення чи зміна»; **остаточний результат** – у слові *результат* міститься значення «закінчення чогось», тому варто прибрати слово *остаточний*, яке також містить значення «кінець, підсумок, залишок»; **перша прем'єра** – слово *прем'єра* означає «перший показ театральної вистави», отже, слово *перша* зайве; **підсумковий результат** – слова є синонімами, у слові *результат* є значення «підсумок»; **прейскурант цін** – слово *прейскурант* означає «поточні ціни, перелік цін», отже, має в собі значення «ціна»; **справжні факти** – слово *факти* має значення «справжні, невігадані події, явища, які сприймаються непроцесуально», тобто слово *справжні* зайве; **ставитися по відношенню до когось** – слова *ставлення* й *відношення* мають спільне,

хоча й не однакове значення, тому вислів слід спростити, наприклад: *ставитися до когось* або *відноситися до чогось*; **творчі ідеї** – слово *ідея* містить елемент значення «творчість», ідеї не можуть бути нетворчими; **хронометраж часу** – слово *хронометраж* означає «вимірювання часу», тому слово *час* зайве; а також: період часу.

3) стилістично немотивоване багатослів'я – уживання зайвих слів: *Похід князя Ігоря на половців відбувся у квітні місяці.*

НЕПРАВИЛЬНО:

Письменник написав свої твори (а чий ж твори він ще може написати?).

У власній кіноповісті «Зачарована Десна» Олександр Довженко показав складне й в той самий час прекрасне дитинство.

В той же самий час багато людей не вважають потрібним допомагати іншим, щоб не получить взамін невдячності.

Упродовж усього періоду життя хлопець намагався боротися зі злом.

І досі п'єса «Наталка Полтавка» не сходить зі сцен театрів.

ПОЯСНЕННЯ: багатослів'я – явище, близьке до плеоназму й тавтології, сутність якого полягає у використанні зайвих слів у писемному мовленні, що не додають до висловлення ніякої нової інформації.

4) уживання слів у невластивому значенні: *Молоко дуже корисливе для дитячого організму; Я рахую, що...; вірні рішення; задати запитання, підвести підсумки.*

НЕПРАВИЛЬНО:

На мою думку, нам треба тільки згадати, як батьки залучають не кидати сміття на вулиці й не вбивати маленьких комах.

Зараз ми живемо в затишних будинках, харчуємося здоровою їжею і маємо всі умови для комфورتу.

Прикладом може слугувати й те, що в давні часи відбувалися цілі війни для завоювання чужих земель.

Тому і відправлялися у свої далекі мандри, усе більше і більше прикріплюючи свою душу до природи.

Ні, бо усяка вихована та порядна людина повинна поважати природу.

Зла, безпорядна людина може досягти успіху швидше, але ненадовго.

Ці люди думають, що володарюють над природою. Але це так низько.

Ми щохвилини лише шкодимо їй, тому задумайтесь, чи є це вірним і потрібним.

Мойсей прожив плодовите життя.

ПОЯСНЕННЯ: актуалізація невластивого для слова значення типово виникає внаслідок семантичної некритичності тестованого в процесі добору слова для певного контексту: учасник тестування ніби ось-ось згадає потрібне слово, але не робить останньому зусилля й зупиняється на лексемі, яка чимось подібна до тієї, що вже «крутилася на язичі». Нетипове значення актуалізується в разі наявності міжмовних омонімів як результату інтерференційних міжмовних процесів (накладання семантики слова в одній мові на подібне формально слово іншої); синонімів; паронімів.

5) порушення лексичної сполучуваності слів, часто засноване на інтерференційних явищах: *Ми зайняли перше місце на конкурсі.*

НЕПРАВИЛЬНО:

Освоюючи природу, людина несла негативний вплив на неї.

Тоді по всьому світу почались масові природні катаклізми.

Сучасний розвиток науки дозволяє прослідкувати шляхи для розв'язання цієї проблеми.

Добро, як правило, перемагає за допомогою засобів насилля.

Він здійняв руку, коли вже всі діти опустили свої.

Допомогти іншому – це страшенно просто. Людям властиво жаліти за минулим.

Хочу надати приклад доброї людини. Ми бачимо таку людину в повісті «Маруся».

Для прикладу хочу привести новелу «Я(Романтика)».

Мавка була страшно красивою.

Наші громадянські читання були зачинені директором.

ПОЯСНЕННЯ: у цьому разі йдеться не про граматичну сполучуваність слів (це граматичне явище), а про лексичну, тобто про семантичну узгодженість використаних у контексті слів. З формального-граматичного погляду такі конструкції правильні, а з погляду смислу, що виникає, відчувається вада, яка, найімовірніше, є наслідком семантичної несумісності використаних лексем.

УВАГА! Для цього типу помилок характерно те, що використані в конструкції слова морфологічно правильні, граматично правильно вжиті, є літературними.

б) уживання слів, не властивих літературній українській мові (немотивовані діалектизми, полонізми, мадяризи, росіянізми): *Треба приймати участь у різних міроприємствах.*

НЕПРАВИЛЬНО:

Ці люди думають, що володарюють над природою. Але це так низько.

Проте його приземленість дала про себе знати, а прагнення підкорити світ природи врешті-решт погубило його щастя. На мою думку, добро заключається в любові.

Першою домівкою для первісних людей були пещери, а їжею – м'ясо диких тварин.

Польоти людини в космос кожного разу розрушують озоновий шар.

Відпочиваючі милувалися водопадом.

ПОЯСНЕННЯ: під впливом мов, що межують з українською, учасники можуть уживати слова й виразив, не властиві українській мові, калькуючи найчастіше іншомовне слово.

г) уживання слів, не властивих зображуваній епосі: *Солдати князя Ігоря були відважними.*

НЕПРАВИЛЬНО: є

Солдати князя Ігоря були відважними.

У далекому минулому люди не вміли користуватися різноманітними технічними пристроями.

Радянська армія перемогла петлюрівців.

У панів були раби, яких вони експлуатували.

Великий князь Ярослав Мудрий усе життя був проти панства.

Усе Михайлові: земля, хата, челядь, а Саві – ні.

ПОЯСНЕННЯ: дуже часто, пропонуючи у власному висловленні приклади з історії, суспільного життя, учасники тестування ігнорують принцип історичної достовірності й оперують поняттями, що не стосуються певної з історичних епох, використовуючи замість потрібних історизмів, архаїзмів непитомі.

8) некоректне вживання фразеологізмів: *Я і природа – це дві сторони*

медальйона.

НЕПРАВИЛЬНО:

Я і природа – це дві сторони медальйона.

І щоб захиститися, добру треба встати на захист своїх прибічників, використовуючи не слабішу зброю проти зла, бо, як кажуть, «клин клином викорінюють».

Якщо постійно озиратися назад, то можна зійти з катушок.

ПОЯСНЕННЯ: перекручування фразеологізмів під впливом іншої мови або незнання свого фразеологізму. Пор. *клин клином вишибать* (рос.) – *клин клином вибивати* (вибити, виганяти, вигнати).

1.2.3.1. ІЛЮСТРАТИВНА ДОБІРКА НАЙПОШИРЕНІШИХ ВИПАДКІВ ЛЕКСИЧНИХ ПОМИЛОК

Б

БАРВА, ФАРБА

НЕПРАВИЛЬНО: *Франко усіма фарбами змалював 40-річні страждання єврейського народу.*

ПОЯСНЕННЯ: Слово **фарба** вживається в значенні *кольорова речовина, якою мастять чи малюють або фарбують*. Розрізняють фарби за матеріалом та призначенням чи кольором: *олійні, акварельні, друкарські, червоні, жовті*.

Слово **барва** вживається в значенні *зорове враження, колір*. Від цього іменника маємо прикметник *барвистий*: *Край неба мінився радісними барвами.*

РЕКОМЕНДУЄМО: *зобразити усіма барвами, пофарбована дудка.*

БУТИ – ІСНУВАТИ /

Є – ІСНУЄ

НЕПРАВИЛЬНО: *У наш час існує чимало зламаних сімей, людей зі зламаним життям. Гроші, звісно, усім потрібні, бо без них ми не могли існувати.*

ПОЯСНЕННЯ: слово **існувати** означає: 1) бути в дійсності; бути (*Чи ця фірма ще існує взагалі?*); 2) бути живим; жити (*Люди як вид існують уже мільйони років*), а слово **бути** в перших трьох словникових значеннях тлумачиться так: 1) існувати (*Грає кобзар, виспіває — Аж лихо сміється... «Була колись гетьманщина, Та вже не вернеться»*); 2) уживається на означення наявності когось, чого-небудь десь, у когось (*У Франка є прекрасна річ — лірична драма «Зів'яле листя»*); 3. Знаходиться, перебувати де-небудь (*За Прутом була Туреччина*).

РЕКОМЕНДУЄМО: *У наш час є (можна побачити) чимало поламаних сімей, людей зі зламаними долями. Гроші, звісно, усім потрібні, бо без них ми не могли жити в умовах ринкової економіки.*

БУТИ – СТАНОВИТИ – СКЛАДАТИ /

Є – СТАНОВИТЬ – СКЛАДАЄ

НЕПРАВИЛЬНО: *Технології самі по собі не становлять небезпеку. Література складає важливу частину культури.*

ПОЯСНЕННЯ: дієслово **становити** в сучасній літературній мові вживається в багатьох значеннях, серед яких «бути складником чогось; бути; являти собою» (*Це становить левову частку витрат підприємства*), «виражати якусь кількість; давати в сукупності (*прибуток становить 55 грн.; що становить 7 %*)». Неправомірною є його заміна дієсловом **складати** в контекстах на зразок *Література становить важливу*

частину культури, тому що слово *складати* має такі значення: 1) розміщувати щось у певному порядку (*складати книги*); 2) монтувати, з'єднувати (*складати телевізор*); 3) писати музичний, літературний твір (*складати вірші*); 4) збирати, нагромаджувати (*складати гроші*); 5) проходити перевірку знань (*складати іспит [але не здавати]*). Так само хибною є заміна дієслова-зв'язки **бути** на слово *складати* в таких контекстах: *Інформаційні технології є частиною (а не складають частину) нашого сьогодення.*

РЕКОМЕНДУЄМО: *Технології самі по собі не є небезпечними. Література є важливою частиною культури. Література становить важливу частину культури.*

БУТИ / СТАТИ В ПРИГОДІ – ПРИ НАГОДІ

НЕПРАВИЛЬНО: *Ці знання будуть в нагоді в подальшому.*

ПОЯСНЕННЯ: лексема **нагода** має значення «зручні обставини, підходящий момент» і вживається доречно в конструкціях на зразок *заходить кудись при нагоді, зробити щось при нагоді*, тобто за зручних обставин, а лексема **пригода** має значення «випадок, подія» й уживається зокрема у фразеологічному вислові **стати / бути в пригоді**, який означає *прийти на допомогу в скрутному становищі, знадобитися, бути корисним, зробити послугу*. Уживання в останньому значенні сполуки *бути / стати в нагоді* є неправильним. Це є наслідком сплутування двох усталених сполук: *стати в пригоді* й *мати нагоду* (=мати можливість).

РЕКОМЕНДУЄМО: *Ці знання стануть / будуть у пригоді. Ще будуть нам у пригоді ці міркування.*

БУТИ – ЯВЛЯТИСЯ – ЯВЛЯТИ СОБОЮ / Є – ЯВЛЯЄТЬСЯ – ЯВЛЯЄ СОБОЮ

НЕПРАВИЛЬНО: *Це являється доказом важливості моралі для суспільства. Отримання освіти являється нашим головним довгом. Демократія являє собою суспільний устрій.*

ПОЯСНЕННЯ: дієслово **являтися** в сучасній літературній мові вживається тільки в значенні «увижатися в сні, під час марення» і як застаріле, вимагаючи керованого субстантиву у формі давального відмінка: *Чого являєшся мені у сні?* (Франко). Цю лексему можна також кваліфікувати як народнорозмовний синонім до **з'являтися** (*Він явився напідпитку*).

Неправомірно замінювати цим дієсловом дієслово-зв'язку **бути** у складених іменних присудках на зразок: *Це являється прикладом помилки.*

Сполука **являти собою** є калькою із російської мови (*являть собой*). На сьогодні вона вважається небажаною в літературному слововживанні в ролі еквівалента дієслова-зв'язки **бути**. Замість цього виразу краще вжити *бути, становити*.

РЕКОМЕНДУЄМО: *Це є доказом / доказ... Здобуття освіти є нашим обов'язком. Демократія – це суспільний устрій / є суспільним устроєм. Держава становить / є сукупність окремих ланок – громадян.*

В ВІРНИЙ – ПРАВИЛЬНИЙ

НЕПРАВИЛЬНО: *Але це не завжди є стовідсотково вірним рішенням. Ми щохвилини лише шкодимо планеті, тому задумайтесь, чи це є вірним і потрібним. Твердження про те, що добро завжди має перемагати, але будь-яка перемога пов'язана з певним насильством, є вірним. Потрібно мати неабияку силу, щоб обрати вірний шлях. На мою думку, вислів «Добро завжди має перемагати – це ми знаємо з дитинства» є вірним, тому що...*

ПОЯСНЕННЯ: Вірний уживається в значенні *відданий, надійний, незрадливий, стійкий* у своїх почуттях і поглядах. В українській мові слово *вірний(-а,-е, -і)* і похідне *вірно* вживається в порівняно небагатьох словосполученнях («вірна дружина», «вірно кохати»).

РЕКОМЕНДУЄМО: *належне рішення, адекватне рішення, правильне рішення, правильний шлях, правильне твердження, істинне твердження.*

ВВАЖАТИ/УВАЖАТИ – РАХУВАТИ

НЕПРАВИЛЬНО: *Я рахую, що добро не може перемогти зло, тому що, зважаючи на силу зла, їх сили нерівні. На жаль, це є майже неможливим, адже те, що одна людина сприймає як зло, інша може рахувати добром.*

ПОЯСНЕННЯ: *Рахувати* має вживатися тільки в прямому значенні, а саме «називати числа в послідовному порядку; визначати кількість, суму»: *рахувати хвилини, дошкільнятко вже вмє рахувати, рахувати гроші.*

Уважати/вважати має значення «мати свою думку; давати якусь оцінку»: *Я вважаю, що так чинити не можна, Уважаю за потрібне вам нагадати.*

РЕКОМЕНДУЄМО: *я вважаю, мені здається, переконаний, упевнений, можна вважати добром.*

ВЗАЄМИНИ – СТОСУНКИ – ВІДНОШЕННЯ

НЕПРАВИЛЬНО: *Моє відношення до Чіпки не дуже добре. Я відношуся до прихильників рок-музики.*

ПОЯСНЕННЯ: Слова **взаємини, стосунки** вживаються в значенні зв'язок між людьми. Неправомірно вживати в цьому значенні слово *взаємовідношення, відношення*.

Слово **відношення** вживається в значенні *взаємозв'язок між предметами, явищами, величинами; аспект, погляд.*

РЕКОМЕНДУЄМО: *наші взаємини (стосунки), взаємини (стосунки) між людьми; відношення мислення до буття, геометричне відношення; Моє ставлення до Чіпки... Я належу до прихильників рок-музики.*

ВІДНОСИТИСЯ – СТАВИТИСЯ

НЕПРАВИЛЬНО: *Ми повинні частіше проводити такі заходи, тому що люди не завжди відносяться до оточуючого середовища з відповідальністю. Хіба погано, коли люди відносяться один до одного з повагою та співчуттям. Як зараз пам'ятаю такі слова: «відносься до людей так, як ти хочеш, щоб відносилися до тебе».*

ПОЯСНЕННЯ: *ставитися* – виявляти певне ставлення до когось, чого-небудь, мати своє уявлення про когось, щось, оцінювати, виявляти своє почуття щодо когось, чогось, симпатію, антипатію. Уживання дієслів *відноситися* в цьому значенні мало властиве українській мові.

РЕКОМЕНДУЄМО: *ставитися добре, з підозрою, як до друга, скептично, доброзичливо.*

ВДАЧА – УДАЧА

НЕПРАВИЛЬНО: *Так, я, звичайно, погоджуюся з тим, що добро завжди має перемагати і вдача повинна бути лише на боці чесності і справедливості.*

ПОЯСНЕННЯ: чергування у/в в окремих випадках спричиняє зміну лексичного значення, що унеможливило використання слів в однокових контекстах.

РЕКОМЕНДУЄМО: *вдача – натура, норов, природа; характер; удача – успіх, фортуна; позитивний результат чого-небудь.*

ВИБИРАТИ – ДОБИРАТИ – ОБИРАТИ – ВІДБИРАТИ – ПІДБИРАТИ

НЕПРАВИЛЬНО: Нам зовсім скоро прийдеться вибирати майбутню професію. На престижні посади зазвичай підбирають найкращих.

ПОЯСНЕННЯ: слово **вибирати** означає «виділяючи за якимись ознаками, відокремлювати від інших предметів; голосуючи, виділяти когось для виконання певних обов'язків; вибірково збирати щось»; **добирати** – «вибираючи, знаходити найвідповідніше, підбирати тощо»; **обирати** – 1) «виділяти, відбирати за якимось ознакою»; 2) «призначати, виділяти голосуванням для виконання певних обов'язків»; **відбирати** – «крім іншого, брати, вибирати, виділяти із загальної маси за певною ознакою».

РЕКОМЕНДУЄМО: *вибирати цеглу; добирати кадри, потрібну літературу; обирати дорогу / напрям руху / заняття / професію за покликанням; відбирати твори для читання учнів, підбирати папірці з підлоги.*

ВИКЛЮЧНО – ВИНЯТКОВО

НЕПРАВИЛЬНО: Мені подобаються виключно пригодницькі фільми. Нам у кінці школи скажуть виключно привітні слова.

ПОЯСНЕННЯ: слово **виключно** є штучним утворенням, калькованим із російської мови (пор. рос. *исключительно*). У ролі прислівника зі значенням значного ступеня вияву ознаки краще використовувати синонімічні до *виключно* слова на зразок *винятково, дуже, надзвичайно*. У ролі підсилювальної частки бажано замість *виключно* вживати *тільки, лише*.

РЕКОМЕНДУЄМО: *дуже гарний фільм, надзвичайно приємні спогади, лише найкращі учні повинні вступати до ВНЗ.*

Г

ГРАТИ РОЛЬ – ВІДІГРАВАТИ РОЛЬ

НЕПРАВИЛЬНО: Освіта грає важливу роль у житті людини.

ПОЯСНЕННЯ: фразеологізм **відігравати роль** має значення «мати значення», тоді як словосполучення **грати роль** стосується акторської діяльності, виконання амплуа на сцені. Немотивоване поєднання названих словосполук інколи виникає під впливом фразеологізму **грати першу скрипку** «мати важливе значення».

РЕКОМЕНДУЄМО: *Освіта відіграє важливу роль у житті людини. Освіта має важливе значення в житті людини. Актор грає роль досить добре.*

Д

ДАВАТИ ЗМОГУ / МАТИ ЗМОГУ – ДАВАТИ МОЖЛИВІСТЬ / МАТИ МОЖЛИВІСТЬ – МАТИ СПРОМОЖНІСТЬ / БУТИ СПРОМОЖНИМ – МОГТИ – ДОЗВОЛЯТИ

НЕПРАВИЛЬНО: Оскільки в батьків не було грошів, я не мала спроможності поступити в пристойний вуз. Навчання у вузах дозволяє нам далі йти впевнено по життю. Держава має всякі змоги допомогати похилим людям.

ПОЯСНЕННЯ: щоб простежити нюанси значень лексем **змога, можливість і спроможність**, доцільно скористатися таблицею. Із неї видно, що вживання сполук *дати / мати змогу, дати / мати можливість і мати спроможність / бути спроможним* має бути опосередковане ретельним продумуванням того, що треба сказати, тобто в наведеній вище серед неправильних випадків уживання фрази краще було б сказати *я не мала можливості / змоги, а не спроможності*.

Дієслово **дозволяти** вживається тільки в прямому значенні: *батько дозволив, керівник дозволив*. У переносному ж необхідно вживати вислів *давати змогу* або *давати*

можливість: Це дає змогу (а не дозволяє) збільшити шанси на вступ.

Змога	Можливість	Спроможність
1) спроможність, здатність що-небудь робити (<i>не в змозі – не маючи сил</i>)	1) здійсненність, допустимість чого-небудь (звичайно за певних умов)	1) властивість за значенням <i>спроможний</i> (який має здатність виконувати, здійснювати, робити що-небудь; який має здібності до чого-небудь, уміє здійснювати, виконувати щось; який може, має можливості здійснити що-небудь; який має певну природну здатність до чого-небудь)
2) сприятлива умова, обставина, можливість для здійснення чого-небудь	2) наявність умов, сприятливих для чого-небудь, обставин, які допомагають чомусь	2) здатність до здійснення чого-небудь
	3) <i>тільки мн.</i> внутрішні сили, ресурси, здатності	3) наявність умов, сприятливих для чого-небудь, обставин, які допомагають чомусь; можливість

РЕКОМЕНДУЄМО: *Оскільки в батьків не було грошей, я не мала можливості (гірше – змоги) вступити до пристойного вишу. Держава має всякі можливості допомагати людям похилого віку. Навчання у вишах дає можливість (гірше – змогу) нам далі йти впевнено по життю; ми маємо можливість таку-то, у кожного свої можливості; не кожен спроможний / здатний на щоденну інтелектуальну роботу.*

Пор.: *Життя дає нам змогу / можливість / можливості досягти всього.*

Ми маємо змогу / можливість // у змозі / спроможні / можемо / здатні досягти всього.

ДАНИЙ – ЦЕЙ – ТАКИЙ

НЕПРАВИЛЬНО: *Тож добро має перемагати з найменшими жертвами та втратами, але більш гуманними ніж на даний момент способами. На даний час наш світ і наше життя побудоване з багатьох взлетів і падінь. У даному випадку все змінилося. Дана ситуація визначила появу нового приладу.*

ПОЯСНЕННЯ: *даний – це дієприкметник, утворений від дієслова дати. Виникає запитання: хто той час дав? хто дав ту роботу (доручення, завдання)? У зворотах у даний час, у даний справі, у даний роботі, якщо хоч трохи подумати, лексема даний не має сенсу. Чому б не сказати нині, тепер (замість у даний час), у цій справі, у цьому творі? Замість на даному підприємстві – на цьому підприємстві, замість у даному разі – у цьому разі. Дані, дано використовують доречно математики (дано: $x=50$, дані комп'ютера).*

РЕКОМЕНДУЄМО: *на цей момент, нині, на сьогодні; у цьому разі, у такому разі, у цьому прикладі, ця ситуація.*

ДОКЛАДАТИ ЗУСИЛЬ – ПРИКЛАДАТИ ЗУСИЛЛЯ

НЕПРАВИЛЬНО: *Людам потрібно прикласти великі зусилля для того, щоб це зробити.*

ПОЯСНЕННЯ: *докладати — «зосередити, спрямувати, намагаючись зробити*

щось» уживається переносно, найчастіше — з абстрактними іменниками типу *зусилля, знання, уміння* і т. ін. *Простудіювавши варіанти рукописів і копій, виправлених рукою Шевченка, Франко відзначив невтомну і довголітню працю, яку докладав Шевченко до шліфування своїх віршів.* Помилка полягає в тому, що часом у такому разі замість *докладати* або паралельно з ним, коли йдеться про активну діяльність, переборення труднощів у її здійсненні, уживають слово *прикладати* (на жаль, більшість сучасних словників не вбачає тут ніяких значенневих відтінків). «*Скільки хитрощів і вміння треба було мені прикласти, щоб зібрати їх усіх до купи!*» (Ю. Яновський). У переносному значенні, коли йдеться про активну діяльність, переборення труднощів у її здійсненні, в літературній мові слово *сила* вживається в сполученні зі словом *докладати*.

РЕКОМЕНДУЄМО: *докласти значних зусиль, докласти рук, прикласти до голови, прикласти фізичну силу.*

ДОПУСКАТИ – ПРИПУСКАТИ

НЕПРАВИЛЬНО: *Багато хто припускає чимало помилок у власному житті. Радченко припускався, що його вчинки не будуть помічені ніким.*

ПОЯСНЕННЯ: слово **допускати** має значення: 1) *дозволяти комусь брати участь у чомусь або мати доступ кудись, наприклад, допускати до іспитів, в архів та 2) робити що-небудь, примирюватися із чимось, наприклад: допускати (що?) помилки, недоліки.* Слово **припускати** означає *вважати за ймовірне, можливе що-небудь, наприклад: припускати думку.*

РЕКОМЕНДУЄМО: *Багато хто допускає (кого? що?) помилки у своєму житті. Радченко припускав, що його вчинки не будуть помічені ніким.*

ДОПУСКАТИ – ПРИПУСКАТИ(СЯ)

НЕПРАВИЛЬНО: *Люди допускаються важких помилок у власному житті. Люди припускають аморальну поведінку.*

ПОЯСНЕННЯ: слова **припускатися**, **допускати** в синонімічному значенні найчастіше сполучуються з такими іменниками, як *помилка, огріх, неточність, поспішність, перекручення*. При цьому слово *припускатися* вимагає від керованого іменника форму родового відмінка, а *допускати* – знахідного. Поєднання на зразок *допускати помилку, перекручення, неточність* можливі, хоча краще вживати *припускатися помилки, перекручення, неточності*.

РЕКОМЕНДУЄМО: *Люди допускають страшні помилки у своєму житті. Люди припускаються страшних помилок у своєму житті. Люди припускаються аморальної поведінки. Люди допускають аморальну поведінку.*

ДРУГИЙ – ІНШИЙ

НЕПРАВИЛЬНО: *З другого боку, без використання можливостей природи, людина не зможе жити.*

ПОЯСНЕННЯ: Слово *другий* має числівникове значення й використовується лише як порядковий числівник. У конструкції з *№ боку* можна вжити лише в разі, якщо в контексті є ще й з *третього* боку.

РЕКОМЕНДУЄМО: *З іншого боку, без використання можливостей природи, людина не зможе жити. З одного боку, так. З другого, – так. А з третього, – отак.*

ЗАВДАННЯ – ЗАДАЧА

НЕПРАВИЛЬНО: *Перед нами стоїть немало життєвих задач, які нам треба вирішити, щоб досягнути успіху.*

ПОЯСНЕННЯ: слова завдання й задача хоча й спільнокореневі, проте мають досить суттєву значеннєву відмінність: **завдання** – це визначений наперед обсяг роботи, те, що хочуть здійснити; доручення; а **задача** – це сформульоване завдання, яке передбачає проведення обчислень за певними правилами (*математична задача*).

РЕКОМЕНДУЄМО: *Перед нами стоїть немало життєвих завдань, які нам треба розв'язати, щоб досягнути успіху.*

ЗАПИТАННЯ – ПИТАННЯ

НЕПРАВИЛЬНО: *Часто у молодих людей виникає запитання, куди вступати. Це запитання можна розглядати з кількох сторін.*

ПОЯСНЕННЯ: слова **запитання** й **питання** збігаються в значенні «словесне звертання до когось, яке вимагає відповіді», але розрізняються вживаністю (*запитання* – часто, *питання* – рідше). Лише слово **запитання** вживається в значенні «вимога, прохання дати які-небудь відомості або офіційне роз'яснення з приводу чогось» (*звертатися із запитаннями в якусь інстанцію*). Водночас тільки слово **питання** вживається в значенні «положення, проблема, справа, які потребують обговорення, дослідження, вивчення; пункт документа, порядку дня».

РЕКОМЕНДУЄМО: *Часто в молодих людей виникає питання, куди вступати. Це питання можна розглядати з кількох позицій.*

ЗАПРОВАДЖУВАТИ – УПРОВАДЖУВАТИ

НЕПРАВИЛЬНО: *У нас впроваджують все складніші правила вступу до вузів.*

ПОЯСНЕННЯ: слово **запроваджувати** означає «вводити щось нове, установлювати, робити звичаєм тощо» (*запроваджувати роботу в дві зміни, запроваджувати в господарстві машини, запроваджувати в життя*); слово **впроваджувати** (**упроваджувати**) має значення «вводити щось у дію, у практику тощо» (*упроваджувати інформаційні технології, упроваджувати економічні реформи*). Розрізненню значень цих слів можуть допомогти їхні російські відповідники: *упроваджувати* – це «внедрять», а *запроваджувати* – «вводить». Хоча можливе також *запроваджувати* у виробництво, *запроваджувати машини*. Отже, *запроваджувати* – це і «внедрять», і «вводить», а *впроваджувати* – лише «внедрять»

РЕКОМЕНДУЄМО: *У нас запроваджують все складніші правила вступу до ВНЗ.*

ЗБІГАТИСЯ – *СПІВПАДАТИ

НЕПРАВИЛЬНО: *Погляди людей на одну й ту ж саму річ часто не співпадають. Це випадкове співпадіння.*

ПОЯСНЕННЯ: слово співпадати є калькою з російського совпадать і не є нормативним. Замість нього треба вживати слово збігатися, яке має значення «відбуватися одночасно» (збігаються зустрічі), «бути однаковим» (збігаються думки, погляди, позиції), «мати той самий напрям, місцезнаходження» (*напрямки збігаються*).

РЕКОМЕНДУЄМО: *Погляди людей на ту саму річ часто не збігаються. Це випадковий збіг.*

! Слова *співпадати*, *співставляти* є ненормативними; слово *співбесідник*, *співбесідниця* – nereкомендованим (краще *спірозмовник*, *співрозмовниця*).

ЗГІДНИЙ – ЗГОДНИЙ

НЕПРАВИЛЬНО: Я згідний із висловленою тезою.

ПОЯСНЕННЯ: Слово згодний уживаємо в значенні «солідарний з чим-небудь у чомусь». Слово згідний уживаємо в значенні «відповідний до чого-небудь».

РЕКОМЕНДУЄМО: даємо відповідь, згідну з відомими фактами; згодний із висловленою думкою.

ЗДАТНИЙ – ЗДІБНИЙ

НЕПРАВИЛЬНО: Це залежить від самої людини та її здібності долати труднощі. Невпевнені у собі та своїх власних вчинках люди здібні на каверзні вчинки, підлощі і зраду.

ПОЯСНЕННЯ: слово здатний має значення «який має можливість, силу, певні дані щось зробити, здійснити, виконати; спроможний», а слово здібний означає «який має природні здібності; обдарований».

РЕКОМЕНДУЄМО: Тільки мати здатна була заспокоїти дітей. Здатний на подвиг. Хлопець був до всього здатним. Здібний учень. Здібний співак.

ЗДОБУВАТИ ОСВІТУ – ОТРИМУВАТИ ДИПЛОМ

НЕПРАВИЛЬНО: Хлопчина лише хотів отримати добру освіту і повернутися назад до села...

ПОЯСНЕННЯ: освіченість є результатом тривалого навчання, а тому освіту не отримують, а здобувають.

РЕКОМЕНДУЄМО: не отримати (одержати) освіту, досвід, виправдання, перемогу, незалежність, а здобути освіту, вибороти перемогу, вибороти незалежність, набути досвіду, дістати (знайти) виправдання.

ЗУМОВЛЮВАТИ – ОБУМОВЛЮВАТИ / СПРИЧИНЯТИ – СПРИЧИНЯТИСЯ

НЕПРАВИЛЬНО: Таке становище в економіці обумовлює, що кожен хоче загребти всього побільше.

ПОЯСНЕННЯ: слово обумовлювати означає «обмежувати якоюсь умовою, застереженням, попередньо домовлятися про умови чогось, ставити в залежність від певних умов» (обумовлювати свою участь, обумовлено в угоді), а слово зумовлювати означає «спричиняти, бути причиною чогось, створювати умови для чогось; будучи умовою існування або формування чогось, визначати його якість, характер, специфіку» (зумовлювати / спричиняти рух, зумовило / визначило мій вибір, зумовлені обставинами).

РЕКОМЕНДУЄМО: Таке становище в економіці зумовлює / визначає те, що...; обумовити положення договору, обумовити заздалегідь план дій; обумовлено нормативно-правовим актом; зумовлено дією вітрів, негативним ставленням, нашими діями.

ЗУСТРІЧАТИСЯ – ТРАПЛЯТИСЯ

НЕПРАВИЛЬНО: Майже на кожному шляху нам зустрічаються перешкоди, які намагаються зламати нас. Бо не дивлячись на перешкоди та несправедливість, які зустрічаються йому на шляху, він все одно зміг врятуватися та жити щасливо.

ПОЯСНЕННЯ: зустрічатися док. і. з ким, кому і без додатка. Зближатися, сходитися один з одним, рухаючись навпроти. По вулиці йшли школярі з сірими полотняними торбинками через плече. Як зустрічалися [з Давидом], зминали і, спинившись, задирали голови у великих, аж на вуха, шапках. Траплятися недок.,

трапитися, док. відбуватися, діятися, ставатися. *В житті людини можуть траплятися такі випадки, що без болю їх згадувати не можна.*

РЕКОМЕНДУЄМО: *трапляються переешкоди, трапляються на шляху негаразди, у творі є герої, у житті зустрічаються люди, друзі.*

К

КОТРИЙ — ЯКИЙ

НЕПРАВИЛЬНО: *Людина, котра прагне все отримати, повинна важко працювати.*

ПОЯСНЕННЯ: питальний займенник **котрий** уживається в запитаннях, коли йдеться про порядок предметів при лічбі: *Котра година? Котрий учень?*, натомість питальний займенник **який** уживається в запитаннях, коли йдеться про якість чи властивість предмета, а також тоді, коли запитують про дату якоїсь події: *Які черевики кращі? В якому році народився І. Франко?*. Крім цього відносні займенники **котрий** і **який** уживаються як сполучні слова в складнопідрядних реченнях, при цьому **котрий** уживається рідко (в основному коли йдеться про порядок предметів), **який** — часто, їх синонімічним відповідником є відносний займенник *що*.

РЕКОМЕНДУЄМО: *Людина, яка (що) прагне все отримати, повинна важко працювати.*

Л

ЛЮБИТИ – ПОЛЮБЛЯТИ – БУТИ ДО ВПОДОБИ – ПОДОБАТИСЯ

НЕПРАВИЛЬНО: *Я полюбляю українську мову.*

ПОЯСНЕННЯ: дієслово **любити** поєднується з назвами широкого кола різних понять: *любити дітей, книжку, квіти, борц, читати* й под. (але не *кохати*), а дієслово **полюбляти** з обмеженим колом понять, що найчастіше вказують на процеси (відвідувати, заглядати, читати), які при цьому характеризуються переривчастістю протікання, спорадичністю виникнення, на що вказують обставинні поширювачі (*час від часу, вечорами, коли-не-коли, улітку* та под.). Дієслово **полюбляти** має відтінок розмовності. Його можна замінити синонімічними *подобатися, бути до вподоби, мати схильність до чого-небудь, віддавати перевагу чому-небудь*. Таким чином, **любити** й **полюбляти** вживаються по-різному: можна *полюбляти час від часу ходити в кінотеатр*, але не можна *полюбляти кіно*, а лише *любити кіно*.

РЕКОМЕНДУЄМО: *Мені подобається українська мова. Я люблю українську мову. Я полюбляю відвідувати різні культурні заходи. Мені до вподоби музика Славка Вакарчука. Я люблю музику.*

Н

НАВКОЛИШНЄ – ДОВКОЛИШНЄ

НЕПРАВИЛЬНО: *Ми повинні частіше проводити такі заходи, тому що люди не завжди відносяться до оточуючого середовища з відповідальністю. Письменники сміливо показують свою любов до оточуючого середовища, і поважають те, що створив Бог.*

ПОЯСНЕННЯ: *оточуюче середовище* – калька від російської словосполуки *окружающая среда*. Для української мови є нехарактерним уживання форма активних дієприкметників теперішнього часу на зразок *оточуючий, діючий, малюючий, відповідаючий, формуючий, завідуючий, хвилюючий*, крім випадків, коли ці форми є фразеологізованими чи термінологічними одиницями (*віруючий* (субстантив), *керуючий справами* (назва посади)). Згадані дієприкметникові форми варто замінити формами

іменників, прикметників або підрядними конструкціями означального типу.

РЕКОМЕНДУЄМО: *довкілля, світ, який навколо, навколишній світ; оточення, інші, ближні, близькі, ті, хто поряд (про людей).*

О

ОСОБА – ОСОБИСТІТЬ – ОСОБИНА

НЕПРАВИЛЬНО: *Компетентні особистості завжди допоможуть. Але кожна особистість бажає, щоб на своєму життєвому шляху зустрічались добрі, виховані, грамотні люди. Він був особиною дуже дивною. Влаштувавшись на роботу, деякі особистості погоджуються на все, заради росту по кар'єрній драбині. Аморальність, безпорядність, породжують самотність, що призводить до деградації особистості людини. Самотність – це саме страшне, що може трапитися з особистістю.*

ПОЯСНЕННЯ: слово **особа** означає окрема людина, індивід; людська індивідуальність, особистість; **особистість** – окрема людина з погляду її культури, особливостей характеру, поведінки тощо; індивідуальність; **особина** – окремий живий організм. У кожному конкретному контексті варто визначати доречність того чи того слова. Так, у сполучі *думка компетентної особистості* слово *особистість* є недоречним, замість нього варто вжити *особа / людина*.

РЕКОМЕНДУЄМО: *компетентна особа / людина, особа злочинця, деякі особи / люди, особистість учня, письменника.*

П

ПІДБИВАТИ ПІДСУМКИ – ПІДВОДИТИ ДО ВИСНОВКУ

НЕПРАВИЛЬНО: *Підводячи підсумок, хочеться зауважити, що ми б не пізнали добра, якби не існувало зла.*

ПОЯСНЕННЯ: сполука **підводити підсумки** є калькою з російського *поводить итоги* й не є нормативною в нашій мові, хоча можна сказати **підводити до висновку** (але не *до підсумку*). Замість неправильної сполуки треба вживати **підбивати підсумки**.

РЕКОМЕНДУЄМО: *підбиваючи підсумок, узагальнюючи, висновуючи, роблячи висновок, аргументи підводять до висновку.*

ПОЗНАЙОМИТИСЯ – ОЗНАЙОМИТИСЯ

НЕПРАВИЛЬНО: *Я познайомився зі Степаном Радченком на сторінках роману «Місто».*

ПОЯСНЕННЯ: слово **познайомитися** має такі значення: 1) завести, почати знайомство з кимось; 2) те саме, що *ознайомитися*, а слово **ознайомитися** – дістати відомості про когось, щось, набути знань у чомусь. Однак, попри те, що ці два слова мають спільність у значенні, їх не варто довільно заміняти одне одним, особливо коли мова йде літературних персонажів, ідеї, погляди, переконання та інші абстракції: про героя твору краще сказати, що про нього довідалися, про ідею – що з нею ознайомилися, про погляди – що їх сприйняли тощо.

РЕКОМЕНДУЄМО: *Я довідався про Степана Радченка зі сторінок роману «Місто». Ознайомитися з ідеями, темами, напрацюваннями, проблематикою, доробком.*

ПОВСТАТИ – ПОСТАТИ

НЕПРАВИЛЬНО: *Перед очима яскраво повстає образ бунтаря Чіпки.*

ПОЯСНЕННЯ: Слово **повстати** вживаємо в значенні *піднятися на боротьбу з ким-, чим-небудь, проти когось, чогось; чинити опір (повстати проти гніту)*. Слово

постати в значенні виникати, ставати видним, доступним уяві; ставати актуальним, першочерговим.

РЕКОМЕНДУЄМО: повставати на боротьбу, на захист, проти чиеїсь волі, несправедливості; постає питання, образ, проблема, герой, у пам'яті, у думці, перед очима, як визначний митець, поволі, поступово, раптово.

ПОЛОЖЕННЯ – СТАНОВИЩЕ – СТАН

НЕПРАВИЛЬНО: Положення Чіпки було дуже складне. І вона виявилася в пікантному положенні. Про які цінності можна казати, якщо в країні процвітають корупція, зловживання службовим положенням?

ПОЯСНЕННЯ: слово **положення** вживається в таких значеннях: 1. Місцезнаходження кого- або чого-небудь у просторі. 2. Розміщення тіла або його частин. *Напівсидяче положення*. 3. Зведення правил, законів з певного питання. *Положення про вибори*. 4. Наукова думка, твердження про щось, теза; **становище** – це події, обставини, ситуації (*матеріальне становище*), а **стан** – це вужче поняття, ніж *положення й становище*, яке розуміють як сукупність певних явищ, процесів (*психічний стан людини, стан справ, здоров'я*). Уживання слова *положення* в значенні «становище», «стан», «обставини» є ненормативним: замість *міжнародне положення, матеріальне положення, положення хворого* треба вживати *міжнародне становище, матеріальне становище, стан хворого*.

РЕКОМЕНДУЄМО: *Становище Чіпки / стан Чіпки / положення Чіпки* (три різні значення), *пікантне становище, пікантна ситуація, становище у вітчизняній освіті, соціально-політичне становище, стан його здоров'я, стан вітчизняної освіти*.

ПРИВОДИТИ – ПРИЗВОДИТИ

НЕПРАВИЛЬНО: Непорозуміння з людьми різних національностей приводить до світових конфліктів. Тривала плідна робота привела до того, що науковець створив цілу теорію.

ПОЯСНЕННЯ: Слово **приводити** вживаємо в його безпосередньому значенні: допомагати чи примушувати йти за собою (приводити до хати), спонукати прийти куди-небудь (жадоба знань привела до школи), доводити до якогось стану (приводити в належний вигляд), або в значенні переносному — породити: *Нащо нас мати привела? Чи для добра? Чи то для зла?* (Т. Шевченко). Використовується воно і в таких висловах, як *привести до пам'яті, привести в рух, привести до рівноваги* тощо. Коли ж ідеться про щось таке, що спричиняє певний негативний наслідок (наслідки), тоді послуговуємося дієсловом **призводити**: *Привели до біди та й поховались*.

РЕКОМЕНДУЄМО: *приводить до позитивних результатів, призводить до негативних наслідків*.

ПРИВЕСТИ – НАВЕСТИ

НЕПРАВИЛЬНО: Хочу привести приклад з власного життя. Я не буду далеко ходити і приведу приклад.

ПОЯСНЕННЯ: Слово **привести**, **приводити** означає супроводжуючи, указуючи шлях і т. ін., *допомагати або примушувати йти із собою куди-небудь; користуючись системою управління, доставляти куди-небудь (машину, судно і т. ін.) тощо*.

РЕКОМЕНДУЄМО: *навести приклад, подати приклад, запропонувати приклад*.

Р

РІСТ – ЗРІСТ – ЗРОСТАННЯ

НЕПРАВИЛЬНО: *Зріст економіки в багатьох країнах дуже високий, але, на жаль, не в нас. Етапами його кар'єрного зросту стають жінки. Ріст нашої економіки зупинився. Влаштувуючись на роботу, деякі особистості погоджуються на все, заради росту по кар'єрній драбині.*

ПОЯСНЕННЯ: слово **зріст** уживається переважно в значенні «довжина тіла людини», а **ріст** – рідше (*високий на зріст, на весь зріст, у людський зріст*); слово **ріст** доречне, коли мова йде про появу рослини (*ріст рослин триває й восени*); віддієслівний іменник **зростання** доречний тоді, коли є потреба передати процесність: *зростання добробуту, економіки.*

РЕКОМЕНДУЄМО: *Зростання економіки; кар'єрне, професійне, духовне зростання.*

РЕЗУЛЬТАТ – НАСЛІДОК – ПІДСУМОК

НЕПРАВИЛЬНО: *Саме тому Хвильовий прирік героя на постійні страждання, результатом яких стає вбивство матері «Я» та одвічна роздвоєність душі.*

ПОЯСНЕННЯ: у словниках часто подаються через тавтологію: *наслідок* – те, що виходить, випливає з чого-небудь; *результат*; *результат* – остаточний, кінцевий підсумок якого-небудь заняття, діяльності, розвитку і т. ін.; *наслідок* якої-небудь дії, якогось явища і т.ін.; *підсумок* – результат якої-небудь діяльності, занять і т. ін.

РЕКОМЕНДУЄМО: *результат* – завершення цілеспрямованої діяльності, вольової дії (*позитивний результат, результатом роботи колективу стало..., результат діяльності*); *наслідок* – завершення, настання якого відбувається поза активної волі діяча (*негативні наслідки; наслідки повені, урагану, поразки, невпевненості*).

УВАГА! *Унаслідок і в результаті зберігають подібні значення: Унаслідок повені зруйновані мости. У результаті (результатом) пошукової діяльності була знайдена відповідь.*

РОЗПОВСЮДЖУВАТИ – ПОШИРЮВАТИ

НЕПРАВИЛЬНО: *Таке захворювання розповсюджується дуже швидко.*

ПОЯСНЕННЯ: Дієслово *розповсюджуватися* вживається у невластивому йому значенні, оскільки, згідно з лексичною нормою, воно доцільне лише тоді, коли йдеться про передачу, продаж чого-небудь багатьом людям для ознайомлення. Семантично точною для контексту є лексема *поширювати*, що означає «збільшувати сферу впливу, робити приступним, відомим для багатьох». Поява такої лексичної помилки прогнозується впливом російської мови, де для відтворення семантики українських слів функціонує одна багатозначна лексема «*распространять*». Слід зауважити, що в лексикографічних працях слова *поширювати* й *розповсюджувати* досі кваліфікувалися як взаємозамінні синоніми, проте динаміка норм вимагає критичного оцінювання багатьох словникових статей, зокрема і тих, що трактують названі лексеми.

РЕКОМЕНДУЄМО: *поширювати погляди, переконання, ідеї; захворювання поширюється.*

С

СТЕЖИТИ – СЛІДКУВАТИ

НЕПРАВИЛЬНО: *Кожен повинен слідувати у першу чергу за собою, а не дивитися, що інші роблять. Учителі сліdkують за нашою поведінкою.*

ПОЯСНЕННЯ: слово **стежити** багатозначне, усі значення якого групуються навколо основного «пильно спостерігати за ким-небудь або чим-небудь». Слово **слідкувати** в цих значеннях, як правило, не вживається, а використовується в такому значенні «іти, ходити слідом за кимось, чимось».

РЕКОМЕНДУЄМО: Кожен повинен стежити в першу чергу за собою, а не дивитися, що інші роблять. Учителі наглядають за нашою поведінкою.

СТОРОНА – БІК

НЕПРАВИЛЬНО: На мою думку, людина має в собі дві сторони. Одна сторона показує їй найпрекрасніші події в житті, а інша – погані. Сам фашизм уже вважається проявом зла, але є й інша сторона медалі.

ПОЯСНЕННЯ: бік уживають тоді, коли говорять про правий чи лівий бік, указуючи на якусь частину тіла від плеча до стегна, а також в усталених словосполученнях: з одного, з другого боку; лицьовий, зворотний, тіньовий, позитивний бік; бути на чийомусь боці; погляд збоку; з усіх боків; повернути на свій бік; схилитися на бік кого (чого); сторона – синонімічне до іменників край, вітчизна, батьківщина (в художньому стилі). В офіційних паперах, юридичних документах уживають у складі термінів на зразок: винна, позовна, потерпіла сторона, високі договірні сторони, сторони трикутника. Отже, правильно буде: відійди вбік, а не в сторону, по обидва боки, а не по обидві сторони. Ненормативним є слововживання сторона в значенні «погляд, розуміння». Отже, не з фінансової сторони, а з фінансового погляду.

РЕКОМЕНДУЄМО: з одного, з другого боку; лицьовий, зворотний, тіньовий, позитивний бік; бути на чийомусь боці; погляд збоку; з усіх боків; повернути на свій бік; схилитися на бік кого (чого); винна, позовна, потерпіла сторона, високі договірні сторони, сторони трикутника.

Т

ТЕ САМЕ – ТЕ Ж – *ТЕ Ж САМЕ – *ОДНЕ Й ТЕ Ж – *ОДНЕ Й ТЕ Ж САМЕ

НЕПРАВИЛЬНО: Якщо повторювати одне й те ж саме багато разів, то можна вивчити багато.

ПОЯСНЕННЯ: означальний займенник самий / саме / саме / самі уживається після вказівних займенників той, цей, такий для позначення ототожнення предметів (той самий чоловік, ті самі книжки), цю саму функцію допомагає вказівним займенникам виконувати й частка ж (той же, ті ж), отже, за одночасного поєднання і займенника самий, і частки ж із вказівним займенником самий виникатиме плеонастична сполука. Плеоназм іще більше поглиблюватиметься, витворюючи логічно надмірне посилення ототожнення в разі, якщо до покруча те ж саме додати ще й одне – одне й те ж саме.

РЕКОМЕНДУЄМО: те саме / той самий і под.; те ж / той же і под.; одне й те.

ТЯЖКО – ВАЖКО – СКЛАДНО

НЕПРАВИЛЬНО: Тяжко передбачити наслідки необдуманого використання людиною природи. На ці важкі питання відповідь не зразу знайдеш. Треба долати всі перешкоди на шляху та не здаватися у важких / тяжких ситуаціях.

ПОЯСНЕННЯ: слова **важкий** і **тяжкий** збігаються майже повністю в усіх значеннях, проте в термінологічному вживанні переважає **важкий** (в офіційно-діловій, науково-технічній, професійно-виробничій сферах). Тільки **важкий** уживається в значеннях «про мову, стиль твору, розповіді», «великий розмірами й силою дії». Таким чином, кожного разу варто зважати на контекст уживання цих лексем. Так, у контексті

передбачити наслідки значеннево більш доречними варіантами є лексеми *складно* / *важко*, а не *тяжко*).

Виявленню семантичних відтінків може допомогти використання порівняльної таблиці.

Тяжко	Важко	Складно
<p>I. Прислівник до <i>тяжкий</i> (1. Який має велику вагу, значний вагою; важкий; протилежне легкий. // Більший вагою, ніж звичайно мають подібні предмети. // У якому відчувається велика вага через масивність, значні розміри і т. ін. // Густий, щільний (про тканину, виріб з тканини). 2. Великий, масивний (про людину, тварину і частини їх тіла). // Який здається значним вагою внаслідок втоми, слабості, болю і т. ін. 3. Позбавлений легкості, швидкості (про ходу, біг і т. ін.). 4. Здійснення, проведення чи подолання якого потребує великих зусиль, крайнього напруження. // Який відбувається, проходить з напруженням, утрудненням, неспокійно, пов'язаний з неприємними фізичними відчуттями. 5. Який несе з собою страждання, характеризується знегодами, труднощами, поневіряннями і т. ін. // Пов'язаний із фізичним чи розумовим напруженням, великими турботами або неприємностями; несприятливий. // Сповнений труднощів,</p>	<p>I. Прислівник до <i>важкий</i> (1. Який має велику вагу; тяжкий; протилежне легкий // Який має вагу, більшу, ніж звичайно мають подібні предмети. // Вигляд якого (значні розміри, масивність, густота і т. ін.) свідчить про велику вагу. // Густий, щільний (про тканину). // Який повільно засвоюється організмом і викликає відчуття тягаря в шлунку (про їжу). 2. Великий, масивний (про людину, тварину та їх тіла). // Який здається значним вагою внаслідок втоми, слабості і т. ін. // Малорухливий, неповороткий. 3. Позбавлений легкості, швидкості, характерний для руху когось значного вагою, незграбного або втомленого (про ходу, біг і т. ін.). 4. Який вимагає великого напруження, великих зусиль для здійснення, проведення, подолання і т. ін. // Який відбувається, проходить з напруженням, утрудненням. // Складний для розуміння, сприйняття. 5. Який несе з собою всілякі незгоди, труднощі, страждання. // Обтяжливий, надмірний. // Пов'язаний із фізичним чи розумовим напруженням, великими турботами або неприємностями; несприятливий. // Сповнений труднощів, нестатків, горя.</p>	<p>Прислівник до <i>складний</i> (1. Який складається з кількох частин, елементів і т. ін. // Який можна складати завдяки рухомому або збірному поєднанню частин. 2. Який відзначається взаємозв'язаністю багатьох частин. 3. Який становить сукупність багатьох взаємозв'язаних явищ, ознак, відношень, процесів і т. ін. // Мудрий, хитрий, вигадливий (про форму, будову і т. ін. чого-небудь). 4. З різноманітними і суперечливими якостями, властивостями, особливостями (про людину, її вдачу, почуття і т. ін.). 5. Важкий для розуміння, вирішення, здійснення.</p>

<p>нестатків, страждань, горя і т. ін.</p> <p>6. Значний за ступенем, інтенсивністю. // Значний за силою прояву; значний за глибиною (про почуття, душевні страждання). // Найгірший, найбільший. // Значний, великий, який несе з собою прикрощі, призводить до поганих наслідків. // Який глибоко, боляче вражає, викликає сильні переживання. // Дуже серйозний, небезпечний, який завдає мук, страждань (про хворобу, рану, хворобливий стан).</p> <p>7. Дуже сумний, гнітючий, безрадісний (про думки, почуття, настрої і т. ін.).</p> <p>8. Дуже густий, непроглядний (про туман, імлу і т. ін.).</p> <p>9. Дуже густий, сильний і неприємний (про запах і т. ін.). // Який утруднює дихання.</p> <p>10. Який виражає суворість, похмурість.)</p> <p>II. у знач. присудк. сл., кому і без додатка. Про відчуття великої ваги, що потребує значних зусиль або крайнього напруження в дії. // Про наявність знегод, труднощів, страждань. // Про почуття неприємного фізичного стану, втоми, болю і т. ін. // Про дуже сумний, безрадісний, гнітючий настрій, стан.</p>	<p>6. Значний за ступенем, силою прояву. // Великий, значний, який призводить до поганих наслідків. // Сповнений фізичних мук, страждань; небезпечний. // Який дуже вражає, викликає глибокі переживання.</p> <p>7. Дуже сумний, гнітючий, безрадісний. // Який свідчить про напружену, гнітючу обстановку. // Який викликає або залишає після себе неприємне почуття. // Який темними фарбами, забарвленням справляє враження похмурості.</p> <p>8. Дуже густий, сильний і неприємний (про запах і т. ін.).</p> <p>9. Нелегкий для порозуміння, незлагідний у стосунках; непривітний (про людину та її вдачу). // Який нелегко піддається впливові, вихованню. // Який виражає суворість, похмурість.)</p> <p>II. у знач. присудк. сл., кому. Про відчуття великої ваги, великого напруження, зусиль. // Про наявність знегод, труднощів. // також без додатка. Про почуття втоми, неприємного фізичного стану, болю, страждань. // також без додатка. Про дуже сумний, безрадісний, гнітючий настрій. // без додатка. Про гнітючу, напружену обстановку.</p>	
---	---	--

РЕКОМЕНДУЄМО: Це відбувається тому, що дуже тяжко / важко / складно вижити. У Наполеона була тяжка (але не важка / складна) доля. АЛЕ: У Наполеона було дуже важке / складне (але не тяжке) життя // У Наполеона був дуже складний / важкий характер. Порядному важко / складно (але не тяжко) чогось досягти. Уявляю, як їй важко / тяжко (але не складно) дісталася та їжа. Дійсно, у сучасному суспільстві дуже важко (але не тяжко) повірити в можливість досягнення успіху.

Я

ЯКІСТЬ – ВЛАСТИВІСТЬ – РИСА – РОЛЬ – ЯК (ХТО)

НЕПРАВИЛЬНО: У якості прикладу хочу навести Чіпку Варениченка. Цілеспрямованість, уміння працювати завзято є позитивними якостями характеру.

ПОЯСНЕННЯ: слово **якість** не варто вживати як синонім до **властивість, риса**. Ненормативними є конструкції, у яких замість у ролі, як (хто) або ким уживають в якості: позитивні риси характеру [не якості], лікувальні властивості [не якості]; у ролі керівника, або як керівник, або є керівником [не в якості керівника].

РЕКОМЕНДУЄМО: Прикладом людини, яка втратила духовну основу, може бути Чіпка Варениченко. Цілеспрямованість, уміння працювати завзято є позитивними рисами характеру.

1.2.4. ГРАМАТИЧНІ ПОМИЛКИ

У лінгводидактиці³ до групи **граматичних помилок** зараховують морфемні, словотвірні, морфологічні й синтаксичні порушення.

До типових граматичних помилок відносять такі:

1) морфемні й словотвірні – помилки, спричинені:

а) уживанням нетипових для української мови (малопродуктивних, що витісняються іншими продуктивними засобами, чи зовсім не властивих мовній системі) словотворчих засобів, найчастіше суфіксів: *атомицики, непередбачувальні, поставщиків, датчанин, не треба відчайдушуватись*;

б) порушенням закономірностей поєднання твірної основи й словотворчого засобу в похідному слові: *подмінять, двохтрубне*.

2) морфологічні – помилки, що спричинені невідповідністю формального вираження якогось із граматичних значень тієї чи тієї повнозначної (самостійної) частини мови – роду, числа, відмінка, ступеня порівняння, особи, часу, способу, стану, виду. Залежно від частиномовної приналежності помилки виокремлюються такі різновиди морфологічних помилок:

а) іменникові:

а1) неправильне вживання відмінкових форм: *У тих степах випасали конів татари, турки й волохи; на чолі з Віктором Юценко, заливають водою, по дорогам, Ігорю Костянтиновичу*;

а2) неправильне вживання числових форм: *заслухано інформації, консерва «Шпроти»*; *Жінка не знала радостів у житті*.

а3) неправильна родова кваліфікація форм: *головна біль, найефективніша шампунь, НАТО висадив війська; близько двадцяти гривнів*.

б) прикметникові:

б1) неправильне утворення форм ступенів порівняння якісних прикметників: *Найбільш спритнішим виявився Сергій; один з найпередовіших районів, самі справжні гоніння*.

б2) неправильне утворення відмінкових форм прикметників: *на природніх угіддях, на слабком вогні*;

в) числівникові:

в1) неправильне утворення форм числівників: *Від п'ятидесяти до шестидесяти відсотків; семистами, тисячу дев'ятисотий*.

в2) неправильне утворення форм числівників у структурі складних слів інших частин мови та відчислівникових утворень: *Учора ми відсвяткували п'ятидесятиріччя бабусі, дві треті (=дві третини)*.

г) займенникові:

г1) неправильне утворення відмінкових форм займенників (крім написання разом, через дефіс): *зобов'язаний усім, саме завдяки ньому, на їй була відповідальність*.

г2) неправильне вживання форм *їх / їхній*: *Це була їх помилка*.

г) прислівникові:

³ Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії : навч. посіб. для студ. вищ. закладів освіти. – К. : Ленвіт, 2000. – С. 185–193; Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк : М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна, З. П. Бакум, М. М. Барахтян, І. В. Гайдаєнко, А. Г. Галетова, Т. В. Коршун, А. В. Нікітіна, Т. Г. Окуневич, О. М. Решетилова. – К. : Ленвіт, 2004. – С. 308–314.

г1) неправильне утворення форм ступенів порівняння якісних прислівників: Найбільш спритніше це зробив Сергій; більш вдаліше, найбільш зрозуміліше;

г2) неправильне утворення прислівників: Люди спочатку вчать освічено, а потім по-своєму.

д) дієслівні:

д1) неправильне утворення станових форм: Я вибачаюся. Вони знемагалися від спеки й голоду, Германа-Євгена-Сидора батьки розбецили;

д2) неправильне утворення особових форм дійсного способу: На заняттях ми розучуєм нові пісні; воду звільнюють, Купляйте* продукти, викличіть лікаря, хотять, їсиш; ходе, гноють. АЛЕ: гноЄш, пишИш – орфографічна помилка.

д3) неправильне утворення форм умовного способу: Якби б вони тільки говорили. Вони думають би щось корисне зробити.

д4) неправильне утворення форм наказового способу: давайте дружно працювати.

д5) неправильне утворення форм дієприкметників: Книжку прихильно зустрів читаючий загал, робивший ці підлості, стоячі у вазі квіти.

д6) неправильне утворення форм дієприслівників: Думая що йому все минеться, Чіпка знову йшов на злочини; придбаваючи необхідні матеріали.

д7) неправильне утворення форм на -но, -то: Але його так і не було зіпсувано; У відносинах із природою палицю дуже перегнено сучасними людьми.

д8) неправильне утворення видових форм: Кожного разу вони розміювалися над нещасним однокласником.

УВАГА! Порушення, пов'язані з уживанням службових частин мови не належать до групи морфологічних, оскільки їх службовий статус переводить їх у розряд синтаксичних засобів.

Порушення, пов'язані з уживанням прийменників, часток, сполучників, варто кваліфікувати залежно від контексту або як синтаксичні, або як орфографічні (коли небудь, абож, всеж-таки), або як лексичні (так як = оскільки, тому що).

3) синтаксичні – помилки, що спричинені незабезпеченням передбаченої граматичним ладом української мови побудови конструкцій (словосполучень, речень, надфразних єдностей) відповідно до усталених моделей синтаксичних зв'язків і відношень. Залежно від складності конструкції можуть бути виділені помилки на рівні:

а) словосполучень:

а1) неправильне узгодження: чудова шампунь, наукова ступінь;

а2.1) неправильне безприйменникове керування: Щиро дякую вас; навчання математиці;

а2.2) неправильне керування, засноване на нетиповому поєднанні іменника з числівником: Сьогодні я написала двоє листів друзям. Обоє хлопців переймалися цим.

а2.3) неправильне прийменникове керування, засноване на:

а2.3.1) неправильному виборі прийменника: Комітет по захисту прав споживачів; Знуцання над малим бізнесом, ходити за хлібом;

а2.3.2) уживанні одного прийменника в значенні іншого: Реконструкція коштувала біля двадцяти тисяч гривень;

б) простих речень:

б1) неправильна координація підмета й присудка: Ви правильно говорила про це у своєму виступі; проголосували меншість депутатів;

б2) неправильна побудова однорідного ряду: *прийшли діти до мене з відрами, лопатами й граблями, з учителькою та завучем школи; Редакція відреагувала як на листи читачів, так і відповіла на телефонні дзвінки.*

б3) неправильна побудова речень із дієприслівниковим зворотом: *Ідучи до школи, почався дощ; потрібно жити, виробляючи самого себе з ліноців, бездіяльності, безінтересу;*

б4) неправильна побудова речень і дієприкметниковим зворотом (порушення цілісності дієприкметникового звороту): *Вражений Валентин словами вчителя, захопився історією своєї країни;*

б5) порушення необхідного порядку слів: *Колектив редакції «Шевченків край» щиро вітаємо з нагоди виходу в світ десятитисячного номера газети.*

б6) використання займенника, що нееквівалентний замінюваній формі, або неадекватний контексту: *Вона любила свою маму й тата. Знання законів природи та їх відповідності законам суспільства надзвичайно важливе. Діти любили їхню (=свою) маму.*

в) складних речень:

в1) відрив підрядного означального речення від пояснюваного слова: *Я порадив колегам бути уважнішими в доборі ілюстрацій, що працюють у другу зміну.*

в2) немотивована парцеляція: *Він зрозумів свою помилку. Але коли це вже було запізно;*

в3) використання займенника, що нееквівалентний замінюваній формі, або неадекватний контексту: *Дійсно, людство має змінити своє ставлення до природи, і замість бездушного викачування ресурсів, вона має знайти нові шляхи гармонійного співіснування; Це слабке та беззахисне створіння, яке залежить від всіх та всього, що її оточує.*

в4) недоречне використання або невикористання сполучного засобу: *Доречним прикладом є низка катастроф, що зазнала Японія навесні 2011 року.*

г) вищому за речення:

г1) використання займенника, що нееквівалентний замінюваній формі, або неадекватний контексту.

г2) поєднання речень недоречними засобами (повторенням *і, також, поперше, з другого боку, але, проте, а, бо, тому що*).

1.2.4.1. ІЛЮСТРАТИВНА ДОБІРКА НАЙПОШИРЕНІШИХ ВИПАДКІВ ГРАМАТИЧНИХ ПОМИЛОК

СЛОВОТВІРНІ ПОМИЛКИ

Продавиця, гардеробниця, директорша, вертольотник, братовбивна, пречудовіший, отогнати, піклуючийся, тощо.

УВАГА! Різноманітні словотвірні помилки, які типово попереджаються при вивченні орфографії, кваліфікуються як орфографічні: *причудовий, стараний, нечислений.*

МОРФОЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ

Іменник

Відмінювання іменників

Мама зробила зауваження, що б я не викидала обгортку від цукерків на дорогу.
У род. в. мн. ім. І відміни твердої групи мають нульове закінчення.

Олександрю Довженко дуже прикро, що за час свого існування люди так і не навчилися цінувати все те прекрасне, що оточує нас.

Чоловічі прізвища на *-ко* відмінюються, тобто *Тарасу Шевченку(ові)* (але *Катерині Шевченко*).

Із розповідів бабусі мені відомо, що добро має перемагати зло. Грузин дуже не долюблюють в Україні, але чому? Я не бачив ніяких статтів, де б було пояснено, чого ж треба прагнути самовдосконалення.

УВАГА! Неправильне закінчення іменників чоловічого роду в родовому відмінку однини треба кваліфікувати як орфографічну помилку.

Прикметник

Творення форм ступенів порівняння прикметників

Щоб світ став добрішим, треба почати з самого малого. Добро повинно у будь-якому випадку, навіть самого складному, перемагати зло... Та один із братів іде на самий страшний гріх.

Творення вищого ступеня порівняння прикметника за допомогою слова *самий* не відповідає літературній нормі

Щоб не загинути під шаленим натиском насильства, добру треба встати на захист своїх прибічників, використовуючи не слабкішу зброю.

Від деяких прикметників української мови вищий ступінь порівняння утворюється за допомогою обох суфіксів (*-иш-*, *-іш-*), виступаючи у варіантних формах: *тихий – тихіший, тихиший*. Варіантні форми ступеня порівняння переважно пов'язані з різними семантичними відтінками прикметників. Наприклад, слово *рідший* означає і конкретні предмети, й абстрактні поняття (*рідші посіви, рідші випадки*), а форма *рідкіший* виражає особливості структури конкретних предметів (*рідкіша олія, рідкіше полотно*). Цю помилку можна кваліфікувати і як ЛЕКСИЧНУ, оскільки слово *слабкий* ужито в невластивому значенні. Речення можна перебудувати так: *Щоб не загинути під шаленим натиском насильства, добру треба встати на захист своїх прибічників, використовуючи не менш потужну зброю.*

Творення форм присвійних прикметників

Шевченковина книга була настільною книго. Хто не любить бабушкині пиріжки,

але ж ніхто не задумується, якою важкою працею вони зроблені. Татовин приклад допоміг Марусі Чурай залишитися твердою в цих складних умовах.

УВАГА! Такі помилки дуже часто можуть бути кваліфіковані як орфографічні (відносні із суфіксом -ськ-) тощо.

Числівник

Творення форм числівників

З триста двадцятьма гривнями я вирушив у дорогу. У шестидесятих роках. У тисячу дев'ятисотому році. У двох тисячі десятому році.

Займенник

Творення форм займенників

Адже завдяки ній ми маємо чисте повітря.

В особових займенниках приставний [н] з'являється лише після прийменників.

В їх кімнаті не було порядку.

Їх – форма Р. в. особового займенника вони. У цьому випадку потрібна форма присвійного займенника їхній.

Прислівник

Творення форм ступенів порівняння

Вона ще дуже приклада зусиль для побороння природи, а й так і не змогла цього зробити. Уже так красивше зробити щось нікому не вдавалося.

Дієслово

Творення особових форм

На думку героя, йому мушуть всі підкоряються, а не він. Люди завжди бачуть чужі проблеми, а своїх не хотять помічати.

Мусити – дієслово II дієвідміни, отже, у 3 ос. мн. має форму мусять.

УВАГА! Помилки в уживанні **Е(Є)** або **И(І)** в особових закінченнях дієслів (на зразок пишиш, візьмиш, слухайш) треба кваліфікувати як орфографічні.

Творення форм майбутнього часу

Вони ще довго змушені будуть чекатимуть відповіді на свої питання.

Творення форм наказового способу

Також давайте візьмемо до уваги часи, які були раніше, коли сталося перше вбивство на землі. Давайте згадаємо Каїна, який убив свого брата.

Творення форми наказового способу за допомогою часток давай, давайте не відповідає літературній нормі.

Творення форм дієприкметника

Дітям, гравшимся на майданчику, тут дуже подобалося. Минувші поразки можуть допомогти в майбутньому.

Творення форм дієприслівника

Читати лежа шкідливо.

Він перерахував гроші, не відійдя від каси.

Люди роблять це небача, що зашкоджують іншим.

СИНТАКСИЧНІ ПОМИЛКИ

Рівень словосполучення Узгодження

Це слабке та беззахисне створіння, яке залежить від всіх та всього, що її оточує, чи, може, людина – це найвище із земних істот, бо володіє розумом і технікою мовлення. Красиве какаду, офіційний Токіо, колишнє СРСР.

Керування

Малий Олександр розповідає нам, якою насолодою було вмиватися її водою, милуватися нею, пірнати з дитячою пристрастю.

Речення можна перебудувати так: Малий Олександр розповідає нам, якою насолодою було вмиватися її водою, милуватися нею, пірнати в неї з дитячою пристрастю.

А якщо ми будемо жити в гармонії з природою, оберігати та захищати її, тоді вона неодмінно нас віддячить.

*Неправильні в українській мові конструкції дякую вас, віддячити вас виникли під впливом російських виразів *благодарю вас, отблагодарю вас*. В українській мові маємо дієслівне керування дякую + ім. у Д. в. (дякую КОМУ?)*

Нам потрібно навчитися користуватися природою, а не вчитися завдавати їй шкоду.

В українській мові маємо дієслівне керування завдавати + ім. у Р. в. (завдавати ЧОГО?). Речення можна перебудувати так: Нам потрібно навчитися користуватися природою, а не вчитися завдавати їй шкоди.

Кожен із нас повинен шукати спосіб поріднитися з природою, зрозуміти її. Нам варто шукати шляхів вирішення цієї проблеми.

В українській мові маємо дієслівне керування шукати + ім. у З. в. (шукати КОГО?, ЩО?). Речення можна перебудувати так: Кожен із нас повинен шукати спосіб поріднитися з природою, зрозуміти її. Нам варто шукати шляхи вирішення цієї проблеми.

Із-за чого було скасовано зустріч.

*Із-за (фонетичний варіант прийменника з-за) уживається при позначенні предметів, із протилежного боку яких відбувається дія. Однак під впливом російської мови мовці прийменник *із-за* почали вживати й на позначення причиновості, що є помилковим. В українських реченнях причинові відношення передаємо за допомогою прийменника ЧЕРЕЗ.*

*Прийменник *із-за* в українській мові причинові відношення виражає надзвичайно рідко, натомість потрібно вживати *через що, тому* тощо [ВТССУМ, с. 458].*

На мою думку, у нашому житті була боротьба добра над злом.

*Слово *боротьба* керує словосполученням, що має структуру ім. в Р. в. з(із, зі) ім. в Ор. в.*

Їхня щира та відверта розмова, хвороба Ірини перемогла над усіма їхніми конфліктами.

Речення можна перебудувати так: *Хвороба Ірини, їхня щира та відверта розмова перемогли усі конфлікти між дівчатами.*

Спочатку він осуджує місто, а пізніше стає його завойовником. А завдяки чому? Завдяки насильству.

Прийменник *завдяки* у своєму значенні має позитивний відтінок, тому може поєднуватися виключно із словами з позитивним відтінком у лексичному значенні.

По-друге, саме завдяки природі люди лікуються від хвороб, душевних травм.

Прийменник *завдяки* вказує на причину здійснення чого-небудь [ВТССУМ, с. 378]. Речення можна перебудувати так: *По-друге, саме за допомогою природи люди лікуються від хвороб, душевних травм.*

У ньому головний герой твору Сашко описав рідний край і своє життя на великому проміжку часу.

Хоча прийменник *на* і виражає часові відношення (пор. з М. в. уживається при позначенні відрізка часу, протягом якого відбувається дія (уживається паралельно з прийменником **в**), але в цьому випадку речення краще перебудувати так: *У ньому головний герой твору Сашко описав рідний край і своє життя протягом великого проміжку часу.*

Рівень простого речення

Однорідні члени речення

З українського фольклору та казок ми дізнаємося про красу природи.

Неправильна побудова конструкцій з однорідними членами речення. Казки – частина українського фольклору.

Українські поети та письменники збагатили світову культуру.

Письменники – це поети, прозаїки й драматурги.

У картинах, віршах, творах змальовується українська природа.

Поєднання в ряд однорідних членів речення логічно несумісних понять.

Діти та сини Тетяни Запорожець приїхали на день її народження.

Сини і є дітьми.

Дієприслівниковий зворот

Читаючи «Зачаровану Десну» Олександра Довженка чи спогади про дитинство Остапа Вишні, на наших обличчях одразу засяє усмішка та з'являються сльози радості. Але письменники вірили, що ми живемо на чудовій планеті, яку слід любити і піклуватися, збагачуючи своєю старанною працею. А я відповім, що природа все ж повинна бути головною, а ми її вірними друзями, допомагаючи їй, і тоді вона нам за це подякує! Дітям, гравши на майданчику, тут дуже подобалося.

Дія, виражена дієприслівниковим зворотом не має діяча, названого підметом в основній частині речення

Рівень складного речення

Немотивоване порушення порядку слів і частин речення

Людина, яка поріднилася з природою настільки, що не могла прожити не споглядаючи її і дня.

Речення можна перебудувати так: *Людина, яка поріднилася з природою настільки, що не могла прожити і дня, не споглядаючи її.*

Немотивована парцеляція

По-перше, природа завжди виліковує нас і направляє на правильний шлях. Допомагає забути наші повсякденні проблеми. Відволіктись на щось приємне.

Отже, кожна людина у своєму житті повинна збудувати дім, посадити дерево, виростити дитину. Тобто зробити свій внесок у продовження життя на Землі й залишити слід від добрих справ.

Стилістично невиправдані розриви простих речень. Речення можна перебудувати так: *По-перше, природа завжди виліковує нас і направляє на правильний шлях, по-друге, допомагає забути наші повсякденні проблеми, відволіктись на щось приємне. Отже, кожна людина у своєму житті повинна збудувати дім, посадити дерево, виростити дитину, тобто зробити свій внесок у продовження життя на Землі й залишити слід у ньому від добрих справ.*

Невідповідне узгодження займенників

Олександр Довженку дуже прикро, що за час свого існування люди так і не навчилися цінувати все те прекрасне, що оточує нас.

Порушено правило узгодження підмета і його замітника – займенника. Речення можна перебудувати так: *Олександр Довженко дуже прикро, що за час свого існування люди так і не навчилися цінувати все те прекрасне, що їх оточує.*

1.2.5. СТИЛІСТИЧНІ ПОМИЛКИ

У лінгводидактиці⁴ до **стилістичних помилок** належать випадки недоцільного вживання оцінно-емоційно-експресивно забарвлених мовних засобів різних рівнів мовної системи.

До типових стилістичних помилок відносять такі:

- 1) **уживання слів, властивих одному стилю, у тексті іншого:** *Професор далі балакав про фонетичні особливості староукраїнської мови.*
- 2) **уживання мовних штампів (кальок, кліше):** *Червоною ниткою через усю поему проходить думка про об'єднання руських князів для захисту батьківщини.*
- 3) **нагромадження в одному реченні слів, що належать до тієї самої частини мови:** *У цій статті розповідь про навчання учнів шкіл Львова в давнину.*

УВАГА! За своєю специфікою власне висловлення є зразком тексту публіцистичного стилю з елементами художнього, інколи наукового. Відповідно до цього мають добиратися мовні засоби й стилістичні прийоми.

До стилетворчих засобів публіцистичного стилю належать: яскраво виражена інформативність; сугестивний (навіювальний) спосіб подання інформації; прагнення переконати читача; «усеосязність» мовних засобів, якими може користуватися стиль, унаслідок широкого діапазону жанрів і підстилів, що його характеризують.

Мовні особливості: *лексичні*: використання синонімів, емоційно-оцінної лексики; *синтаксичні*: використання риторичних питань, заперечних конструкцій у функції ствердження, закликів-звертань, інверсивних конструкцій з метою емоційного впливу слова; *морфологічні*: варіювання часовими формами дієслова для підкреслення образності розповіді.

⁴ Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії : навч. посіб. для студ. вищ. закладів освіти. – К. : Ленвіт, 2000. – С. 185–193; Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк : М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна, З. П. Бакум, М. М. Барахтян, І. В. Гайдаєнко, А. Г. Галетова, Т. В. Коршун, А. В. Нікітіна, Т. Г. Окуневич, О. М. Решетилова. – К. : Ленвіт, 2004. – С. 308–314.

1.2.5.1. ІЛЮСТРАТИВНА ДОБІРКА НАЙПОШИРЕНІШИХ ВИПАДКІВ СТИЛІСТИЧНИХ ПОМИЛОК

ФОНЕТИЧНИЙ РІВЕНЬ

Порушення норм милозвучності

Щоб жити у мирі та злагоді треба, треба творити та дарувати добро. В світі повинна бути гармонія. Катований жорстокими царями і королями, він не мав іншого виходу, як взяти зброю в руки. В них немає іншого варіанту, бо зло треба викорінювати його ж засобами. Всі ми живемо на величезній планеті Земля, але мало хто замислюється, що кожен з нас створює власну планету, а хто й цілий Всесвіт. В світі добро стало так-би мовити непотрібним. Всі піклуються лише про себе, ніхто не довіряє один одному. Люди живуть за принципом тваринного світу, в якому виживає лише сильніший.

УВАГА! Щоб легко запам'ятати ці правила, можна скористатися схемами, у яких букви, що позначають на письмі приголосні звуки, позначатимуться у вигляді трикутника – $\triangle$, а букви, що позначають голосні, колами – $\circ$. При читанні схем варто пам'ятати:

- ❖ загальна тенденція, якою кероване чергування **у** та **в**, полягає в тому, щоб забезпечити між словами характерне в цілому для української мови милозвучне поєднання $\triangle \circ \triangle \circ$, яке, наприклад, маємо в словах: *мама, тато, молоко, сорока, мила, розуму*;

- ❖ прийменники у вимові приєднуються до наступного слова, утворюючи так зване фонетичне слово, наприклад, у фразі *глянув в очі* прийменник *в* та іменник *очі* – є окремими словами, а у вимові – одним: [гл'а нуў'во ч'і];

- ❖ приєднуючись до наступного слова, яке починається на приголосний звук, прийменник **в** є нескладовим голосним звуком [ў], наприклад: *стала в хаті* – [ста ла ўха ті];

- ❖ початок мовлення (на письмі – початок речення), пауза в процесі мовлення (на письмі – будь-який розділовий знак) вважається приголосним звуком.

Зважаючи на ці положення, чергування **у** та **в** будуть такі:

№	Схема	Написання	Вимова
1	$\triangle$ у $\triangle$	<i>рік у школі</i>	<i>рік ушколі</i>
2	$\circ$ в $\circ$	<i>роки в академії</i>	<i>роки вакадемії</i>
3	$\triangle$ в $\circ$	<i>рік в академії</i>	<i>рік вакадемії</i>
4	$\circ$ в $\triangle$	<i>роки в школі</i>	<i>роки школі</i>
4.1	$\circ$ у $\triangle$, якщо $\triangle$ – букви в, ф або поєднання тв, хв, сф, рв, кв, льв, ств тощо	<i>ліки у відділенні</i> <i>справи у фірмі</i> <i>вада у твердженні</i> <i>руки у хвилі</i> <i>точки у сфері</i> <i>вона у Львові</i>	<i>ліки ўвіділенні</i> <i>справи ўфірмі</i> <i>вада ўтвердженні</i> <i>руки ўхвилі</i> <i>точки ўсфері</i> <i>вона ўльвові</i>

Варіантом прийменників **у** та **в** є рідко вживаний прийменник **уві**: *побачити уві сні* (пор. вимову: *побачити в сні, побачити у сні*).

Для чергування сполучників і та й ці правила ідентичні попереднім:

№	Схема	Написання	Вимова
1	△ I △	день і ніч	день ініч
2	○ Й ○	руки й очі	руки йочі
3	△ Й ○	хліб й айва	хліб йайва
4	○ Й △	роки й дні	роки їдні
4.1	○ I △, якщо △ позначений й, я, ю, є, ї або поєднаннями в'я, з'я та ін.	її і його сливи і яблука риба і юшка віра і єдність кіно і їжа впасти і в'янути	її їйого сливи їяблука риба їйушка віра їїедність кіно їїїжа впасти їїянути

УВАГА!

1. Синонімічним до сполучників і, й є сполучник та, який уживається в ситуації ○ й △ діти та батьки. 2. Сполучник і також може вживатися в попередній ситуації, якщо ним поєднуються подібні або протиставлювані явища й предмети: добро і зло, віра і надія, батьки і діти, вино і хліб. 3. Якщо є необхідність ужити кілька сполучників, що поєднують різні компоненти (утворюючи блоки), слід використовувати різні сполучники, але кожного разу відповідно до правил: Діти і батьки та вчителі й учні відвідали виставку → (діти і батьки) та (вчителі й учні).

СЛОВОТВІРНИЙ РІВЕНЬ

Невиправдане використання книжних префіксів і суфіксів

Зайшовши до свого двору, я побачила архівеликого собаку, який уже готувався до нападанья на мене.

Невиправдане використання зменшувальних чи згрубілих суфіксів

Під час цього історичного побоїща під Жовтими Водами наші воріженьки зазнали найпервісінької поразки.

ЛЕКСИЧНИЙ РІВЕНЬ

Недоречне вживання наукоподібної лексики в контекстах, які їй невідповідні.

Діти завжди дуже скрупульозно аналізують ситуації, які виникають у їхньому житті.

Володарювання людиною над природою неможливе. Це природа ілюструє яскравими барвами останній час. Цунамі, землетруси потопи, глобальне потепління, що буде далі?

Аналітичний метод у боротьбі з життєвими бурями й негараздами дуже важливий.

Але Чіпка виправився, його навіть балотували на посаду сільського голови.

Невиправдане використання просторічних виразів

По-перше, треба бути обачливим та йти до своєї мети красиво і обережно, адже один неправильний крок і ти ніхто і звати тебе ніяк.

Штучна образність

Також їх вірші сповнені болу, який так і линує з уст страждальців.

МОРФОЛОГІЧНИЙ РІВЕНЬ

Невиправданий добір граматичних варіантів слів (діалектних, просторічних)

Треба уважно вивчати стан навколишнього природного середовища. Людство за стільки століть прогресу так і не зна, що треба робити зі шкідливими впливами на природу. Тра дослухатися до порад батьків.

СИНТАКСИЧНИЙ РІВЕНЬ

Невиправдане використання синонімічних варіантів речень

Науковець достеменно вивчив усі характеристики нещодавно синтезованого хімічного елемента. Аж тут він зрозумів, що зробив революційне відкриття в неорганічній хімії. Він як закричить від радості!!!

ТЕКСТОВИЙ РІВЕНЬ

Уживання громіздких одноманітних синтаксичних конструкцій, що роблять текст стилістично невиразним

Хочу пригадати роман Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні». Як ми виразно бачимо, автор яскраво демонструє випадок перемоги зла над добром у цьому славетному романі. Як легко нам помітити та прослідкувати в творі, головний герой виразно стає на стежину неправди, злочинності, кривди. Як пише сам письменник, Чіпка був гарним хлопцем, але перетворився на справжнього страшного покидька, бачимо його вже зовсім зміненим, деградованим, справжнім злочинцем. Як говорять його мама й дружина, це вже справжня пропаша сила, це вже справжній злочинець, який став на стежину неправди. Отже, цей приклад доводить нам, що зло часто може перемогти. Добру не залишається нічого, як перемагати шляхом насильства.

2. ПРИКЛАДИ ВЛАСНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ

ВЛАСНЕ ВИСЛОВЛЕННЯ 1

Прочитайте наведений текст.

Добро завжди має перемагати – це ми знаємо з дитинства. Але ж відомо, що будь-яка перемога пов'язана з певним насильством.

Як добро має перемагати в нашому недоброму світі?

Викладіть Ваш погляд на цю проблему.

СХЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗМІСТУ ВЛАСНОГО ВИСЛОВЛЕННЯ 1

Критерій	Змістовий вияв і композиційне оформлення критерію	Бали
1. Теза	<p>Учасник формулює тезу, яка презентує його власну позицію щодо порушеної в завданні проблеми. Учасник висловлюється в один із таких способів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – стверджує потребу в застосуванні сили для перемоги добра; – заперечує потребу застосування сили для перемоги добра; – займає проміжну позицію (<i>з одного боку.., з іншого боку</i>); – заперечує будь-який зв'язок між застосуванням сили й перемогою добра; – стверджує неперервність боротьби добра зі злом, нескінченність цієї боротьби; – стверджує, що в боротьбі добра зі злом перемагає зло; – заперечує можливість перемоги добра. <p>Орієнтовні опорні слова: <i>добро, добре, благо, доброта, благоденство, гармонія, злагода, згода, лад, мир, спокій, порозуміння, ненасильство, компроміс, гуманність, цінності, моральні якості, справедливість, добра справа, щастя, кращий світ;</i> <i>перемога, торжество, звитяга, тріумф;</i> <i>зло, лихо, злоба, кривда, конфлікт, протистояння, помста, жертва, жорстокість;</i> <i>сила, примус, насильство, двобій, хитрощі, конфлікт, обман, нечесність;</i> <i>по-доброму, мирно, лагідно, по-хорошому;</i> <i>силоміць, силою, примусом, силувано, силком, примусово, з примусу, твалтом, твалтовно;</i> <i>перемогти, перебороти, збороти, подолати, здолати, повергнути, пересилити, подужати, здужати, зламати, виграти, карати;</i> <i>недобрий, недобррозичливий, лихий, неприхильний, неприязний, ворожий, ненависний, непривітний, неласкавий, нечесний, поганий</i></p>	2
	<p>У роботі немає вправного формулювання тези, але є речення та ключові слова, що доносять власний погляд учасника на обговорювану проблему. Учасник формулює однобічну тезу, тобто міркує лише про значення добра або лише про насильство</p>	1
	<p>Учасник не формулює тези. Зміст висловлення свідчить про відсутність власної позиції щодо порушеної проблеми й несформованість того чи іншого погляду на неї. Учасник формулює тезу, яка не відповідає запропонованій темі</p>	0

2. Аргументи	Учасник розвиває свою думку, наводячи принаймні два доречні й переконливі аргументи (докази, підстави для обґрунтування, підтвердження висловленої тези), які пов'язують тезу з прикладами	2
	Учасник наводить принаймні один доречний аргумент (доказ, підставу для обґрунтування, підтвердження висловленої тези). Аргументи дублюють один одного, тобто другий аргумент перефразовує зміст першого. Один з аргументів не є доречним стосовно сформульованої тези	1
	Учасник не наводить жодного аргументу для обґрунтування тези або наведені аргументи не є доречними	0
3а. Приклад із літератури чи інших видів мистецтва	Аргументи підкріплено, проілюстровано принаймні одним розгорнутим, добре поясненим прикладом з художньої літератури чи інших видів мистецтва. Указано проблему, порушену у творі, художній образ, через який проблему розкрито, назву й автора твору. Ілюстрація логічно вписується в розвиток доведення, показуючи розуміння учасником того, як його міркування стосовно шляхів розв'язання певної проблеми виявляються, підтверджуються в мистецькому творі	2
	Немає мотивації наведення прикладу; приклад не конкретизований через художній образ; у прикладі є фактичні помилки	1
	Прикладу з літератури чи інших видів мистецтва немає або він не є доречним	0
3б. Приклад, що є історичним фактом або випадком із життя	Учасник наводить принаймні один доречний приклад або з історії, або із суспільно-політичного життя, або з власного життя. Ілюстрація логічно вписується в розвиток доведення, показуючи розуміння учасником того, як його міркування стосовно шляхів розв'язання певної проблеми виявляються, підтверджуються в особистому житті конкретних людей або в суспільному минулому чи нинішньому житті. Учасник може покликатися на факти з біографії митців, які стосуються їхнього суспільно-політичного життя	2
	Немає мотивації наведення прикладу; приклад не конкретизований; у прикладі є фактичні помилки	1
	Прикладу з історії, суспільно-політичного чи власного життя немає або він не є доречним	0

4. Логічність, послідовність	<p>Висловлення демонструє зосередженість на обговорюваній проблемі, цілісний, послідовний і несуперечливий розвиток думки (логічність і послідовність викладу).</p> <p>Заявлена теза послідовно доводиться. Учасник постійно тримає порушену ним проблему у фокусі своєї уваги, не відступаючи вбік.</p> <p>Учасник висловлює думки в певній послідовності, відбирає лексичний матеріал і мовленнєві засоби відповідно до теми й ситуації міркування, використовує різноманітні синтаксичні конструкції.</p> <p>Текстові властива зв'язність, що простежується і на рівні розгортання думки, і на рівні правильного й доречного використання спеціальних засобів зв'язку.</p> <p>Учасник структурує роботу за абзацами</p>	2
	<p>Учасник відволікається від обговорюваної проблеми.</p> <p>У роботі є порушення логічності, цілісності, послідовності й несуперечливості розвитку думки.</p> <p>Учасник не структурує роботу за абзацами</p>	1
	<p>Логіки викладу, цілісності, послідовності й несуперечливості розвитку думки немає</p>	0
5. Висновок	<p>Наприкінці власного висловлення учасник робить підсумок зі свого доведення, указуючи на те, яку домінуючу думку (позицію) він урешті тримав у полі зору, коли наводив аргументи й приклади.</p> <p>Висновок відповідає запропонованій темі й органічно впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів.</p> <p>Висновок розташований наприкінці роботи</p>	2
	<p>Висновок лише частково відповідає тезі або не пов'язаний з аргументами та прикладами</p>	1
	<p>Висновку немає; висновок не відповідає сформульованій у власному висловленні тезі; висновок не пов'язаний з аргументами та прикладами</p>	0
Усього		12

Власне висловлення 1.1

Поле екзаменаторів																													
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.			Код екзаменатора			Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів																				
			I II III			I II III			I II III																				
	1		2		3а		3б		4		5		6а				6б												
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I																													
II																													
III																													

Б

Ще з дитинства ми знаємо, що добро має перемагати зло. Але відомо, що будь-яка перемога пов'язана з певним насильством. За роки існування нашої планети відбулися багато тисяч війн і не всі вони вирішувалися мирним шляхом. Я вважаю, що добро має робити все можливе для своєї перемоги у тому числі і насильством. Якщо можна вирішити конфлікт у мирний спосіб то так буде краще, але все одно добро та зло зберігатимуть баланс По-перше ми збережемо багато життів і, можливо, знайдемо нових друзів, союзників. На мою думку причиною багатьох війн, конфліктів, міжусобиць стала шаленість винуватця певної події. Якщо б кожна людина мала багато терпіння, вміла вирішувати проблеми безпечним шляхом та мала б досвід у дипломатичних відносинах то було б набагато менше світових конфліктів. Я не розумію Гітлерівської політики війни, який шукав лише насильницький шлях з метою загарбання земель. Так, звичайно, якби СРСР діяла мирним шляхом, то вона програла б цю війну, та я вважаю, що треба робити все щоб захистити себе, рідних, домівку. І це неважливо яким шляхом діяти. На жаль в нашому недоброму світі важко жити і діяти в такий спосіб. Але насправді добро таку часто програє. І я вважаю, що це правильно, бо існує таке поняття як світовий баланс. Щобто то зло перемагає, то добро. Бо уявіть собі як би ми жили у повній ненависті, люті і злиденності. Так само неможливо існувати у суцільній злагоді і розумінні, де немає місця злу. На жаль ми нічого не можемо змінити, бо так прийнято силами вищими за наші. Ми повинні лиш тримати цей баланс рівним.

Отже, я вважаю, що добро має діяти будь-якими способами для своєї переваги над злом, та не завжди перемагати, бо так воно порушить світовий баланс. Добро і зло весь час існуватимуть у нашому світі.

Коментар до оцінювання змісту власного висловлення 1.1

Компонент	Текст	Коментар	Бали
Теза	<i>Ще з дитинства ми знаємо, що добро має перемагати зло. Але відомо, що будь-яка перемога пов'язана з певним насильством. За роки існування нашої планети відбулися багато тисяч війн і не всі вони вирішувалися мирним шляхом. Я вважаю, що добро має робити все можливе для своєї перемоги у тому числі і насильством. Якщо можна вирішити конфлікт у мирний спосіб то так буде краще, але все одно добро та зло зберігатимуть баланс</i>	Учасник формулює тезу, яка окреслює його власну позицію щодо порушеної в завданні проблеми. У власному висловленні йдеться про споконвічний баланс сил добра і зла у світі, стверджено неперервність боротьби добра зі злом, нескінченність цієї боротьби	2
Аргумент 1	<i>По-перше ми збережемо багато життів і, можливо, знайдемо нових друзів, союзників. На мою думку причиною багатьох війн, конфліктів, міжусобиць стала шаленість винуватця певної події. Якщо б кожна людина мала багато терпіння, вміла вирішувати проблеми безпечним шляхом та мала б досвід у дипломатичних відносинах то було б набагато менше світових конфліктів.</i>	Учасник тестування наводить аргумент (доказ, підставу для обґрунтування, підтвердження висловленої тези), обстоюючи потребу зваженого, дипломатичного підходу до розв'язання конфліктів, можливість перемоги добра без насильства	1
Приклад, що є історичним фактом або випадком із життя	<i>Я не розумію Гітлерівської політики війни, який шукав лише насильницький шлях з метою загарбання земель. Так, звичайно, якби СРСР діяла мирним шляхом, то вона програла б цю війну, та я вважаю, що треба робити все щоб захистити себе, рідних, домівку. І це неважливо яким шляхом діяти. На жаль в нашому недоброму світі важко жити і діяти в такий спосіб.</i>	Учасник наводить приклад зі світової історії. У роботі зроблено спробу показати розуміння того, як міркування стосовно перемоги добра насильницьким чи ненасильницьким шляхом виявляються, підтверджуються на прикладі Другої світової війни. Немає мотивації наведення прикладу; приклад не конкретизований	1
Аргумент 2	<i>Але насправді добро таки часто</i>	Учасник тестування	1

Компонент	Текст	Коментар	Бали
	<p><i>програє. І я вважаю, що це правильно, бо існує таке поняття як світовий баланс. Щобто то зло перемагає, то добро. Бо уявіть собі як би ми жили у повній ненависті, люті і злиденності. Так само неможливо існувати у суцільній злагоді і розумінні, де немає місця злу. На жаль ми нічого не можемо змінити, бо так прийнято силами вищими за наші. Ми повинні лиш тримати цей баланс рівним.</i></p>	<p>наводить другий аргумент, обґрунтовуючи неперервність боротьби добра зі злом, нескінченність цієї боротьби</p>	
<p>Приклад із літератури чи інших видів мистецтва</p>		<p>Прикладу з літератури чи інших видів мистецтва немає</p>	0
<p>Логічність, послідовність</p>		<p>У роботі є порушення логічності, цілісності, послідовності й несуперечливості розвитку думки. Заявлена теза доводиться непослідовно: учасник спочатку намагається обґрунтовувати можливість ненасильницької перемоги добра, потім переходить на обстоювання споконвічного балансу між добром і злом. Текст не є досконалим як на рівні розгортання думки, так і на рівні правильного й доречного використання спеціальних засобів зв'язку. Учасник непослідовно й несиметрично використовує слова-скріпи на кшталт <i>поперше</i>. Роботу не структуровано за абзацами</p>	1
<p>Висновок</p>	<p><i>Отже, я вважаю, що добро має діяти будь-якими способами для своєї переваги над злом, та не завжди перемагати, бо так воно порушить світовий баланс. Добро і зло весь час існуватимуть у нашому світі.</i></p>	<p>Наприкінці власного висловлення учасник робить підсумок зі свого доведення, указуючи на те, яку домінуючу думку (позицію) він урешті тримав у полі зору, коли наводив аргументи й приклади. Висновок впливає з тези</p>	2

Власне висловлення 1.2

Поле екзаменаторів																										
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.			Код екзаменатора			Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів																	
			I II III			I II III			I II III																	
	1		2		3а		3б		4		5		6а				6б									
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I																										
II																										
III																										

Що є добро? Поштовх душі чи свідоме виконання встановлених суспільством канонів? Чи існує в нашому недоброму світі добро без насильства, яке за традицією повинне залишатися переможеним? І чи взагалі добро – то перемога?

Я вважаю, що добро – це те, що людина повинна вміти віддавати іншому, не стаючи при цьому бідною, те що бадьоритеме один розум не пригнічуючи іншого. І якщо добро – то перемога, тоді це перемога одних людських якостей над іншими: добрих над поганими. Щобто, саме добро не вчинить насильства, а змусить замислитися, навчить або переконає.

Згадаймо, як герой твору «Піні забутих предків» малий Іванко образив дівчину Марічку, вдаривши її на шляху до Храму, де зіткнулися їх сім'ї. Чи не добру справу намагався вквітати, захищаючи свій рід? Мабуть, і не хотів робити поганого, але те, що досягнуте шляхом чийось страждань – вже не добро, в кращому випадку – надбання, надбання перемоги.

Ланцюг добра має складатися з двох компонентів: тієї людини, що творить добро, і тієї, що його одержує. Не досягти добра залученням до процесу його створення третьої дійової особи, що муситиме страждати, як не досягти істини шляхом брехні. Чи не бажав фюрер добра своєму славетному арійському люду, підносячи його над усіма іншими? Але якою ціною? Ціною страждань і смертей, холодного страху і пролитої крові. Чи притаманна людськості тому, хто не відцурається від того «добра», що йде у руки одному, топчучи життя іншому? Я певна, що тільки там добро, де не коїть біди, тільки там, де воно є перемогою над собою, а не над іншим.

Питаючи, як можна жити в цьому світі, де превалює бажання перемагати любою ціною, дійду думки, що справжнє добро існуватиме допоки в людині є хоч крапля духовності. Добро перемагає, але перемагає лише те добро, яке чиниться в наших серцях, що народжене в глибині душі, що створене за законами моралі. І нехай ім'я йому – «перемога», але ж це та перемога, якої досягнуто шляхом насильства.

Власне висловлення 1.3

Поле екзаменаторів																													
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.			Код екзаменатора			Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів																				
			I			I			I																				
			II			II			II																				
			III			III			III																				
	1		2		3а		3б		4		5		6а						6б										
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I																													
II																													
III																													

Що таке добро? Добро – це слово, яке може виразити тепло та ласку людини, в нашому житті це дуже несумісна річ. Добро може бути, як від серця так і з якоюсь вигодою для себе. Ми вже з дитинства з різних книжок знаємо, що добро було на першому місці для людей і воно завжди перемагало.

Ща завжди на перекір добру було ще й зло. Коли я виріс, то зрозумів таке поняття – зло. В наш час в нашому сучасному світі дуже багато людей примічає в себе зло. Тому я достатньо разів був наданий цьому слову. За ці роки мені багато чого доводилось бачити в людях, добро і зло, щастя і невдачу. Я дуже багато роблю доброго людям, це вже мій принцип життя. Якщо ти будеш робити іншим людям добро, воно завжди повернеться до тебе чи до твоїх близьких людей. Все ж в моєму житті було й чимало зла.

Як ми бачимо автор передусім зазначає перевагу добру, а ніж злу. Я знаю багато історичних фактів, які порушують це послання. Ця проблема дуже серйозна в нашому житті. Ща все ж таки завжди знайдеться той, хто зробить вам боляче. Це слово зло, ні коли не вийде з нашого життя. Я вважаю, що колись давно в ті часи коли жили ще наші прапрадіди, там добра було в двічі більше, ніж тепер.

Власне висловлення 1.4

Поле екзаменаторів																										
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.			Код екзаменатора			Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів			Б														
			I II III			I II III			I II III																	
	1		2		3а		3б		4		5		6а				6б									
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I																										
II																										
III																										

Ще з дитячих років ми знаємо, що існує добро і зло. Колись ми вірили, що добро завжди перемагає, як у світлих казках. Але дорослішаючи, ми розуміємо, що це не завжди так.

Особисто я переконана, що добро хоч і не завжди перемагає зло, та саме воно є основою нашого життя. Дехто вважає, що будь-яка перемога, навіть добра над злом пов'язана з певним насильством. На мою думку, це не так. Досягнути успіху можна і чесним шляхом, просто для цього доведеться прикласти більше зусиль.

Яскравим прикладом триумфу добра є Велика Вітчизняна війна. Можливо, хтось скаже, що ця перемога пов'язана з насильством, але це не так. Адже наші солдати просто боролися за свою землю, відстоювали свою честь і честь Батьківщини. Вони не вбивали жінок і дітей, не палили людей на вогнищі, не вивозили нікого на тяжку працю, як це робили німці. Цей світлий подвиг нашого народу став натхненням для багатьох письменників. Наприклад, з роману «Прапорносець» О. Гончара ми бачимо, що наших воїнів буквально можна назвати носіями добра, які врятувати безліч людей від рабства чи смерті.

В наш час, хоч яким недобрим був би наш світ, звичайно, є також багато добра. Прикладом цього є Мати Тереза. Вона за своє життя зробила безліч добрих справ. Жінка допомагала бідним людям, які не мали батьків, або ж просто тим, хто потребував її допомоги. Напевно, нам всім треба наслідувати її, адже це таке щастя – просто творити добро!

Кожен з нас часто нарікає, який не справедливий це світ. Але ми часто забуваємо, що все залежить від нас. Навіть такий банальний вчинок, як порятунок бездомної тварини, вже є виявом добра. Творити добро легко, просто треба не боятися, адже не помиляється лише той, хто нічого не робить.

Отже, для того, щоб добро перемогло зло, треба бути милосердним, співчутливим і справедливим. І, звичайно, пам'ятати давнє прислів'я: «Не роби іншим того, чого не бажав би собі».

Власне висловлення 1.5

Поле екзаменаторів																										
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.			Код екзаменатора			Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів			Б														
			I II III			I II III			I II III																	
	1		2		3а		3б		4		5		6а				6б									
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I																										
II																										
III																										

Проблема добра та зла є актуальною для всіх поколінь. Доки існує людство, доти воно й намагатиметься її вирішити. Ми маємо безліч поглядів, один з яких перекоонує, що добро завжди перемагає, але будь-яка перемога пов'язана з певним насильством. Ша я не розділяю цю думку. Добро та насильство – це діаметрально протилежні речі. Вони не можуть доповнювати один одного.

Особисто я вважаю, що добро має бути безкомпромісним. Згадаймо Чінку Варениченка з роману Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?». Здавалося б, палкий прибічник справедливості, людина-борець... але він не є для нас позитивною особистістю Шлях Чінки до його власної правди залитий кров'ю. Хоча він і діяв заради добра, але він злочинець.

Погодьтеся, також важко виправдати й ліричного героя новели Миколи Хвильового «Я (Романтика)». Він живе мріями про «загірну комуну», де панував би мир, але на ділі виступає як «главковерх чорного трибуналу». Герой ставить свій вирішальний підпис під списками засуджених на розстріл... Пі краплі добра, що заклала в його змучену душу мати, змушують замислитися: він чекіст чи людина? Але страшна звіряча натура вбиває в ньому будь-які прояви людяності та доброти. Герой стає звичайною лялькою в руках тоталітарного режиму, він чинить зло, а тому ніякі «просвітлені» ідеї його не виправдовують.

Отже, я палко переконана в тому, що людство навчиться діяти рішуче та робити правильний вибір. І наше добро буде істиним, справжнім. На ньому не буде гнітючого відбитку насильства.

Власне висловлення 1.6

Поле екзаменаторів																													
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.			Код екзаменатора			Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів			Б																	
	1		2		3а		3б		4		5		6а				6б												
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I																													
II																													
III																													

Слова про те, що добро неодмінно має перемагати зло звучать децю утопічно, але від цього, вони не перестають містити в собі певні нотки надії й сподівань. Так, у світі, яким керує капітал та ринкові відносини разом з постійною «гонкою» між державами, перемога здається чимось, що неодмінно пов'язане з насильством. Я вважаю, що в сучасних умовах добро повинне перемагати не радикально-революційними методами, а спробами компромісу та взаєморозуміння.

Буває так, що бажання бути переможцем стає сенсом людської екзистенції. Воно засліплює і перетворює людину на в'язня власних ідеалів, для досягнення яких вона готова на все, навіть «йти по трупах».

Усі ми пам'ятаємо трагічні сторінки епохи Середньовіччя, коли гасло «мета виправдовує засоби» стало синонімом кровопролиття, насильницької інтервенції у внутрішній світ людини з метою скорити її волі церкви, волі держави, волі монарха. Вони бажали перемоги будь-якою ціною, а зазнали поразки, адже насилля – це не вихід з ситуації, це не той метод, яким здобувають лавровий вінок і прихильність.

Ненавість породжує ненавість, насильство породжує насильство. Яскравим прикладом цього є твір П. Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?». Його головний герой, який з дитинства пізнав смак образи і знущань, пустився берега. Ним керувала жага справедливості, яку він не зміг втамувати навіть у суді. Чіпка звернув зі шляху на манівець, що веде до розбою і пиятики. Разом зі своїми товаришами парубок грабував односілчан, вважаючи, що чинить справедливо. Однак насилля, яке він обрав для досягнення своєї мети, принесло йому ніщо інше як поразку, за яку розплачуватиметься у Сибіру.

Неможливо подолати зло його ж методами, варто боротися поміркованим шляхом, щоб уникнути кровопролиття та розколу в суспільстві. Цей урок засвоїли Дж. Кеннеді та М. Хрущов. Під час «Карибської кризи» весь світ завмер в очікуванні того, як вирішиться проблема. Якби одна зі сторін вирішила застосувати зброю, щоб здобути перемогу над іншою, то злетіти в повітрі могла б і вся планета. Але керівникам ворогуючих «полярних» держав вдалося сісти за стіл переговорів і дійти консенсусу. Це була цивілізована перемога обох сторін, оскільки можливе насилля було відвернуто, ніхто не постраждав.

Отже, у нашому недоброму світі добро має перемагати зло «по-доброму» – без застосування зброї та насилля. Перемога ціниться ще більше, якщо вона досягнута чесно, шляхом дипломатичних угод, переговорів. Компроміс – це не ознака слабкості, це – ознака сили, сили слова, яке збереже життя не одній людині.

Власне висловлення 1.7

Поле екзаменаторів																										
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.			Код екзаменатора			Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів																	
			I			I			I																	
			II			II			II																	
			III			III			III																	
	1		2		3а		3б		4		5		6а				6б									
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I																										
II																										
III																										

Добро! Що це таке взагалі? Кожна людина розуміє це слово по-різному. Дехто каже, що добро – це добрі вчинки, які люди повинні робити кожного дня. Інші говорять, що це запорука до успіху або ще до чогось. Я дехто взагалі не розуміє, що це таке. Можу сказати, що це питання постало і перед мною.

Я пам'ятаю той день, коли мати повела мене у спортивну школу. Я тоді так не хотів туди їхати. Всю дорогу я говорив своїй матері: «Краще я буду в шахи грати, ніж у футбол». Походивши туди декілька разів, я збагнув таку річ, що будь-яка перемога пов'язана з певним насильством. Але все ж таки мене щось мучило. І я спитав у мами про це. На що мати усміхнулась і сказала, що добро завжди перемагає зло. Тоді цей випадок почав потроху покидати мою ясну голову.

Але вже в юному віці, десь у років 13–14, я знову почав замислюватися про той випадок. Читаючи підручники з історії та літератури, я знову почав замислюватися про той день. Мені здавалося, що це дійсно так і кожна перемога пов'язана з якимось насильством. Тоді вже я запитав свою вчительку. А що ж для неї означає слово «добро». На що та відповіла: «Діти, добро – це прекрасна річ і, на жаль, в нашому суспільстві його не вистачає. Людство почало перетворюватися на якихось безчуттєвих тварин, у яких не має ніяких моральних цінностей в цьому житті.» ці слова врзались у мої вуха надовго.

А на останок я хочу сказати таку річ: «Люди, завжди робить тільки хороші та добрі вчинки, а от зло обов'язково до вас повернеться».

ВЛАСНЕ ВИСЛОВЛЕННЯ 2

Прочитайте наведений текст.

Людина щосекунди змінює свою планету, утверджується на ній. Прагнучи підкорити природу, ми не маємо часу замислитися про доцільність володарювання над нею.

Чи потрібно людині шукати відповідь на питання про доцільність підкорення природи й володарювання над нею?

Викладіть Ваш погляд на цю проблему.

СХЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗМІСТУ ВЛАСНОГО ВИСЛОВЛЕННЯ 2

Критерій	Змістовий вияв і композиційне оформлення критерію	Бали
1. Теза	Учасник формулює тезу, яка презентує його власну позицію щодо порушеної в завданні проблеми. Учасник висловлюється в один із таких способів: – стверджує потребу змін у ставленні людини до природи; – заперечує потребу змін у ставленні людини до природи; – займає проміжну позицію (<i>з одного боку.., з іншого боку</i>); – заперечує будь-який вплив людини на природу. Орієнтовні опорні слова: <i>природа, планета, Земля, Усесвіт, довкілля, навколишнє середовище, середовище життя, екологія, екологічний баланс; людина, людство, організм, істота, індивід; підкорення, володарювання, владарювання, покорення, завоювання, панування, амбіції, домінування, царювання, доцільність, доречність, зміни; гармонія, злагодженість, злагода, співзвуччя, закони природи, наука, прогрес; змінити, покращити, переглянути, нормалізувати, впливати, підкорювати, існувати в гармонії, співіснувати, жити в злагоді</i>	2
	У роботі немає вправного формулювання тези, але є речення та ключові слова, що доносять власний погляд учасника на обговорювану проблему. Учасник лише повторює фрази з формулювання теми, не висловлюючи власної позиції	1
	Учасник не формулює тези. Зміст висловлення свідчить про відсутність власної позиції щодо порушеної проблеми й несформованість того чи іншого погляду на неї. Учасник формулює тезу, яка не відповідає запропонованій темі	0
2. Аргументи	Учасник розвиває свою думку, наводячи принаймні два доречні й переконливі аргументи (докази, підстави для обґрунтування, підтвердження висловленої тези), які пов'язують тезу з прикладами	2
	Учасник наводить принаймні один доречний аргумент (доказ, підставу для обґрунтування, підтвердження висловленої тези). Аргументи дублюють один одного, тобто другий аргумент перефразовує зміст першого. Один з аргументів не є доречним стосовно сформульованої тези	1
	Учасник не наводить жодного аргументу для обґрунтування тези або наведені аргументи не є доречними	0
3а. Приклад із літератури чи інших видів мистецтва	Аргументи підкріплено, проілюстровано принаймні одним розгорнутим, добре поясненим прикладом з художньої літератури чи інших видів мистецтва. Указано проблему, порушену у творі, художній образ, через який проблему розкрито, назву й автора твору. Ілюстрація логічно вписується в розвиток доведення, показуючи розуміння учасником того, як його міркування стосовно шляхів	2

	розв'язання певної проблеми виявляються, підтверджуються в мистецькому творі	
	Немає мотивації наведення прикладу; приклад не конкретизований через художній образ; у прикладі є фактичні помилки	1
	Прикладу з літератури чи інших видів мистецтва немає або він не є доречним	0
3б. Приклад, що є історичним фактом або випадком із життя	Учасник наводить принаймні один доречний приклад або з історії, або із суспільно-політичного життя, або з власного життя. Ілюстрація логічно вписується в розвиток доведення, показуючи розуміння учасником того, як його міркування стосовно шляхів розв'язання певної проблеми виявляються, підтверджуються в особистому житті конкретних людей або в суспільному минулому чи нинішньому житті. Учасник може покликатися на факти з біографії митців, які стосуються їхнього суспільно-політичного життя	2
	Немає мотивації наведення прикладу; приклад не конкретизований; у прикладі є фактичні помилки	1
	Прикладу з історії, суспільно-політичного чи власного життя немає або він не є доречним	0
4. Логічність, послідовність	Висловлення демонструє зосередженість на обговорюваній проблемі, цілісний, послідовний і несуперечливий розвиток думки (логічність і послідовність викладу). Заявлена теза послідовно доводиться. Учасник постійно тримає порушену ним проблему у фокусі своєї уваги, не відступаючи вбік. Учасник висловлює думки в певній послідовності, відбирає лексичний матеріал і мовленнєві засоби відповідно до теми й ситуації міркування, використовує різноманітні синтаксичні конструкції. Текстові властива зв'язність, що простежується і на рівні розгортання думки, і на рівні правильного й доречного використання спеціальних засобів зв'язку. Учасник структурує роботу за абзацами	2
	Учасник відволікається від обговорюваної проблеми. У роботі є порушення логічності, цілісності, послідовності й несуперечливості розвитку думки. Учасник не структурує роботу за абзацами	1
	Логіки викладу, цілісності, послідовності й несуперечливості розвитку думки немає	0
5. Висновок	Наприкінці власного висловлення учасник робить підсумок зі свого доведення, указуючи на те, яку домінуючу думку (позицію) він урешті тримав у полі зору, коли наводив аргументи й приклади. Висновок відповідає запропонованій темі й органічно впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів. Висновок розташований наприкінці роботи	2
	Висновок лише частково відповідає тезі або не пов'язаний з аргументами та прикладами	1
	Висновку немає; висновок не відповідає сформульованій у власному висловленні тезі; висновок не пов'язаний з аргументами та прикладами	0
Усього		12

Власне висловлення 2.1

Поле екзаменаторів																													
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.			Код екзаменатора			Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів			Б																	
			I II III			I II III			I II III																				
	1		2		3а		3б		4		5		6а				6б												
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I																													
II																													
III																													

Із настанням науково-технічного прогресу людина відчула свою міць, почала підкорювати планету. На мою думку, потрібно спочатку знайти відповідь на питання про доцільність таких дій. Важливо це зробити, щоб уникнути руйнівних для людей наслідків.

По-перше, природа стоїть на щабель вище ніж людина. Усі процеси, що відбуваються на Землі, не контролюються нами, хоча науковці технічними досягненнями намагаються підкорити планету. Тому потрібно спитати, чи треба намагатися змінити щось у природі, щоб лише встановити свої порядки. Чи вистачить у людини на це сил?

Кажуть, що людина – володарка Землі. Література подає нам приклади зворотного. На згадку приходить твір Марка Вовчка «Максим Гримач». Дочка головного героя Катря не дочекалась коханого. Хлопець загинув через шторм. Чи міг хтось змінити природне лихо? Звичайно, ні. Ніхто не здатен підкорити процеси, що відбуваються на Землі.

По-друге, намагаючись змінити існуючий лад у природі, можна тільки нашкодити собі. Людина тим самим позбавляється шансу на безпечне проживання на планеті. Тому запитаймо себе: «Чи потрібно підкорювати Землю?» Це може мати негативні наслідки. А людина не здатна захиститися від сил природи.

Дивлячись на сучасне становище на Землі, я знаходжу приклад для доведення моєї думки. Населення країн Африки, Південної Азії живе в бідності та не має можливості сподіватися на краще. Люди не здатні це змінити. А своїми спробами підкорити природу людина робить тільки гірше собі й навколишньому середовищу. Чи доцільно так чинити? Поки не пізно треба знайти правильну відповідь. Це вирішить подальшу долю нашої планети.

Отже, завершуючи твір, хочу наголосити, що потрібно відповісти на питання про доцільність підкорення Землі. Якщо людина не здатна володарювати на планеті, то будь-які спроби робити це принесуть лише шкоду.

Власне висловлення 2.2

Поле екзаменаторів																										
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.	Код екзаменатора					Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів			Б														
	I						I				I															
	II						II				II															
III						III				III																
	1		2		3а		3б		4		5		6а				6б									
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I																										
II																										
III																										

Земля – наш дім, найдорожче, що може бути в будь-якої людини. Природа – наша мати. Па на жаль, сьогодні це мало хто пам'ятає! Людство забуло прості істини, прагне незалежності, контролю і влади, навіть над природою.

Підкорення природи стало основною метою життя людини 21-го століття. Науковці кожного дня повторюють, що людина – цар звірів, найрозумніша істота на планеті, і що лиш її під силу підкорити природу. А чи потрібно це робити взагалі? Я вважаю, що ні!

Я гадаю, що з навколишнім світом можна жити лише в гармонії! Розуміння, повага і любов – основні критерії щасливого життя на планеті Земля. Знайшовши розуміння з природою, ми зрозуміємо себе. Шлях самопізнання лежить через пізнання навколишнього середовища. Яскравим прикладом зображення гармонії між людиною і природою є твір Лесі Українки «Лісова пісня». Образ дядька Лева підкреслює мудрість, розуміння і чуйність людської душі до природи. Його любов до лісу змушує замислитись над сенсом буття людини та її існуванням на цій планеті. Досить яскраво зображена і Мавка з її щирою повагою до всього живого, що є в лісі... Проте, в наш час, на жаль, мало хто звертається до творчості Лесі Українки, і лише одиниці читали цей твір... Всі марять підкоренням...

А історія, в свою чергу, знає безліч прикладів, коли підкорення природи закінчувалось великою трагедією. На мою думку, Чорнобильська аварія є страшним прикладом цього! Бажання отримувати більше користі для себе за рахунок природи, спричинило те, що тепер місто Чорнобиль – зона відчуження! Можливо, в той час науковці і влада не думали над наслідками своєї діяльності, але зараз ми на власному здоров'ї переконаємось у хибності їх думок і рішень!

Шож, я гадаю, можна зробити висновок, що підкорення нікому добра та щастя не принесе! Лиш знайшовши розуміння з природою та навколишнім світом, ми станемо щасливими! Навіщо володарювати, якщо можна співіснувати? Життя людини коротке, навіщо витратити його на війни та підкорення? Краще прожити спокійне, щасливе життя в гармонії з навколишнім світом!

Власне висловлення 2.3

Поле екзаменаторів																													
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.	Код екзаменатора			Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів			Б																			
	I	[ ] [ ] [ ] [ ]			I	[ ]	I	[ ]																					
	II	[ ] [ ] [ ] [ ]			II	[ ]	II	[ ]																					
III	[ ] [ ] [ ] [ ]			III	[ ]	III	[ ]																						
	1		2		3a		3б		4		5		6a						6б										
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]		
II	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]		
III	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]		

Природа – це невід’ємна частина нашого життя. Завдяки їй людство може існувати. Але зараз ми перестали цінувати навколишній світ і сприймаємо його як річ, що належить саме нам. Я підтримую думку, що люди повинні замислюватися над тим, чи є необхідністю підкорення природи і володарювання над нею.

По-перше, із розвитком технологій та різних галузей науки для нас відкривається все більше нових можливостей, які роблять життя зручним та простішим. Але ціна, яку ми за це сплачуємо, надзвичайно велика: майже вичерпалися ресурси для існування, із кожним роком усе більше катастроф та аварій, через які страждає все живе, а наслідки всього цього прикро вражають.

Яскравим прикладом є аварія на Чорнобильській АЕС, що сталася у 1986 році. Вибухнув четвертий реактор, що спричинило забруднення радіоактивними речовинами не тільки України, а й усієї Європи. Надзвичайно багато людей загинуло від опромінення, територія біля ЧАЕС вважається мертвою зоною. Це змушує нас замислитися, наскільки страшними можуть бути наслідки, здавалося б, однієї аварії.

По-друге, природа – це гармонійне ідеальне поєднання всього живого. Це окреме царство, яке спокійно може існувати і без нас. Втручаючись у цей світ і використовуючи все на свою користь, ми поступово руйнуємо його. Люди розуміють, що таке природа, але не всі мають з нею духовну єдність, не всі розуміють, що потрібно бережливо ставитися до кожного деревця, адже ми не маємо права знищувати або псувати те, чого не створювали.

Гармонія природи відкривається для нас у драмі-фєєрії Лєсі Українці «Лісова пісня». Образ Мавки є прекрасним прикладом того, наскільки тонко можна розуміти кожен рослинку, тваринку і все, що нас оточує. Вона доводить нам, що заволідити природою не зможе ніхто, треба лише ставитися до неї з повагою адже ми завдячуємо їй власним життям.

Отже, усе живе, що нас оточує – це окремий світ, втручання в який призводить до серйозних наслідків. Підкорити природу неможливо, тому треба приймати те, що дає нам життя, і навіть якщо ми використовуємо все у власних цілях, завжди потрібно пам’ятати, що немає нічого кращого, ніж гармонійне співіснування людини і природи.

Власне висловлення 2.4

Поле екзаменаторів																										
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.			Код екзаменатора			Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів			Б														
			I II III			I II III			I II III																	
	1		2		3а		3б		4		5		6а				6б									
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I																										
II																										
III																										

Кожен день на Землі народжується багато «маленьких людей» - нових надій на майбутнє. Люди намагаються виховати їх так, щоб вони здійснили їхні мрії, але направляють вони їх тими ж шляхами по яких йшли вони самі і не стали щасливішими. Можливо на цей раз вдасться? Ні! Бо мрії людей децю незрозумілі – коли холодно мріють про спеку, коли спекотно – про холод. Ми постійно намагаємося довести, що ми кращі, ми – володарі. Але навіть нам те, що може образити інших – таких, як ми? Ми і так володіємо нашою планетою, наше завдання – це зрозуміти, що Бог і так зробив, щоб Земля працювала на нас. Пріба не намагатися підкорювати планету, а шукати з нею гармонії.

Загадаймо головного персонажа з однойменного твору «Мина Мазайло». Здавалося, б, до чого тут сварки про зміну прізвища. Давайте просто просимволізуємо образи твору. Прізвище – це те, що ми маємо, а спроби змінити його на більш довершене і довести, що ти саме з українського роду – це змога оволодіти тим, чим ми вже володіємо. Отже виходить, що ми не цінимо те, що дав Бог і ставимо перед ним, наприклад, такі умови: хочу роботу на високій посаді, дуже гарний і великий дім, а коли все це буде, тоді я буду щасливим! Не просто у Біблії сказано: «Хто має, той отримає, а хто не має, той втратить те мале, що має». Слід цінувати і любити все, навіть хвороби і незгоди, бо вони роблять нас мудрішими, а інколи добрішими.

Власне висловлення 2.5

Поле екзаменаторів																										
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.			Код екзаменатора			Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів																	
			I				I				Б															
			II				II																			
			III				III																			
	1		2		3а		3б		4		5		6а				6б									
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I																										
II																										
III																										

Людина дійсно щосекунди змінює свою планету, свою Батьківщину, змінює все навкруг, навіть себе. Удосконалює свої знання, вміння та навички. Утверджується, як людина з великої літери. Прагнучи підкорити природу, ми не маємо часу замислитися про доцільність володарювання над нею.

А чи потрібно нам шукати відповідь на питання про доцільність підкорення природи й володарювання над нею? Звісно потрібно! Кожна людина повинна замислюватися над цим запитанням. Аби не бути голослівною, згадаймо нашу державу – Україну та наш український народ. У нас є дуже багато гарних, освідчених фахівців: учителя, лікарі, учені, викладачі у вищих навчальних закладах, економісти, юристи... Їх можна ще дуже багато перерахувати! Кожний з них робить свій вагомий внесок у державотворені, існуванні нашої країни, як незалежної держави. Ми повинні бути як одне ціле, адже ми одна нація. Є така приказка: «Гуртом і батька можна набити».

Для прикладу ми можемо взяти Конституцію України – головний закон нашої держави. У ній записані права та обов'язки, яких потрібно дотримуватися. Ми можемо взяти для прикладу одну із статей Конституції України, яка говорить, що кожен має право на безкоштовне лікування, але я сама недавно відвідувала обласну лікарню, і можу з впевненістю сказати, що незовсім безкоштовним воно виявилось. Цією розповіддю, я хотіла привести читача до думки: «А чи справді потрібно утверджуватися на планеті саме таким чином?..» Я думаю, що воно цього не варте!

Власне висловлення 2.6

Поле екзаменаторів																													
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.	Код екзаменатора					Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів			Б																	
	I	[Grid]					I	[Grid]			[Grid]																		
	II	[Grid]					II	[Grid]			[Grid]																		
III	[Grid]					III	[Grid]			[Grid]																			
	1		2		3а		3б		4		5		6а						6б										
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I																													
II																													
III																													

Володарювання над природою це не наша справа. Людина може володарювати тільки над схожими собі.

Якщо розглядати це питання більш глобально, та брати до уваги історичні катаклізми та руйнацію, можна зробити висновок, що природа тільки відповідає нам, на те що ми робимо, на те як ми до неї ставимося, та живемо руйнуючи її.

Маленький змах крила бабочки, може викликати тайфун на іншому кінці світу..., «Теорія хаосу». Якщо в основу свого міркування, брати цю теорію, то буде все зрозуміло більш точно.

Є така приказка: «Земля кругла...». Але різні люди розуміють її по-різному, хтось розуміє буквально, у географічному сенсі; а хтось більш у філософському значенні. Але думка прислів'я така: що б ти не робив, це повернеться до тебе, навіть з більшою силою.

Якщо згадати недавні катастрофи у 2011 р. у Японії, то можна сказати, що це теж була «відповідь» на їхній швидкий прогрес, який призводить до демографічної та соціальної кризи.

Виходячи з цього, треба запам'ятати для себе, що як ми будемо ставитися до природи, так і вона буде ставитись до нас.

Власне висловлення 2.7

Поле екзаменаторів																										
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.			Код екзаменатора			Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів			Б														
			I II III			I II III			I II III																	
	1		2		3а		3б		4		5		6а				6б									
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I																										
II																										
III																										

Я вважаю, що питання доцільності підкорення природи є важливим і актуальним для сучасного суспільства. На мою, думку, людству слід відмовитися від ідеї цілковитого підкорення сил природи і жити в гармонії з навколишнім середовищем.

По-перше, дбайливе ставлення до довкілля надає значні переваги. Справді, природа забезпечує нас усім необхідним для життя, годує, лікує, дарить щедрі врожаї, своєю красою збагачує духовний світ людини, зцілює душу, надихає на творчість. Переконалим прикладом з літератури до цього аргументу є, на мою думку, новела «Intermezzo» М.Коцюбинського. Головний герой цього твору, перебуваючи у тяжкій депресії, тікає від людей, від їх жорстокості, брехливості, примітивності й буденності на природу. І саме краса і спокій қононівських полів зцілюють його душу, надають нові сили протистояти злу, надихають на роботу і творчість.

По-друге, прагнення підкорити природу призводить до знищення флори й фауни нашої планети, невиправних змін у довкіллі, кліматі, вичерпання природних ресурсів. Також недбале ставлення є причиною екологічних катастроф із тяжкими наслідками і для самої людини. Згадаймо аварію на Чорнобильській АЕС. Її наслідком стало забруднення величезних територій, які тепер є непридатними для життя, саме з Чорнобильською катастрофою пов'язують різке збільшення захворюваності на рак серед мешканців північних областей України. У Карпатах вирубування лісів стало причиною частих зсувів, через які люди втрачають свої домівки, а іноді навіть гинуть.

Отже, намагання підкорити природу, володарювати над нею загрожує майбутньому людства і руйнує нашу планету, а тому є недоцільним. А розумне використання сил і ресурсів природи, гармонійне співіснування з нею – запорука щасливого майбутнього.

3. ЕТАЛОННЕ ОЦІНЮВАННЯ ПРИКЛАДІВ ВЛАСНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ

Власне висловлення 1.1

Поле екзаменаторів																													
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.			Код екзаменатора				Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів																			
			I II III				I II III			I II III																			
	1		2		3а		3б		4		5		6а						6б										
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I			X			X	X			X			X																
II																													
III																													

Власне висловлення 1.2

Поле екзаменаторів																													
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.			Код екзаменатора				Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів																			
			I II III				I II III			I II III																			
	1		2		3а		3б		4		5		6а						6б										
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I			X			X	X			X			X																
II																													
III																													

Власне висловлення 1.3

Поле екзаменаторів																													
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.			Код екзаменатора				Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів																			
			I II III				I II III			I II III																			
	1		2		3а		3б		4		5		6а						6б										
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I	X					X	X			X			X																
II																													
III																													

Власне висловлення 1.4

Поле екзаменаторів

Місце для штрих-коду роботи.
Наклеює інструктор.

Код екзаменатора

Робота не відповідає темі

Робота менше 100 слів

Б

	1			2			3а			3б			4			5			6а							6б						
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I			×			×			×			×			×			×														
II																																
III																																

Власне висловлення 1.5

Поле екзаменаторів

Місце для штрих-коду роботи.
Наклеює інструктор.

Код екзаменатора

Робота не відповідає темі

Робота менше 100 слів

Б

	1			2			3а			3б			4			5			6а							6б						
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I		×			×				×			×			×			×														
II																																
III																																

Власне висловлення 1.6

Поле екзаменаторів

Місце для штрих-коду роботи.
Наклеює інструктор.

Код екзаменатора

Робота не відповідає темі

Робота менше 100 слів

Б

	1			2			3а			3б			4			5			6а							6б						
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I			×			×			×			×			×			×														
II																																
III																																

Власне висловлення 1.7

Поле екзаменаторів

Місце для штрих-коду роботи.
Наклеює інструктор.

Код екзаменатора

I			
II			
III			

Робота не відповідає темі

I			
II			
III			

Робота менше 100 слів

I			
II			
III			

Б

	1			2			3а			3б			4			5			6а							6б							
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	
I	×			×			×			×			×			×																	
II																																	
III																																	

Власне висловлення 2.1

Поле екзаменаторів

Місце для штрих-коду роботи.
Наклеює інструктор.

Код екзаменатора

I			
II			
III			

Робота не відповідає темі

I			
II			
III			

Робота менше 100 слів

I			
II			
III			

Б

	1			2			3а			3б			4			5			6а							6б							
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	
I		×			×			×			×			×			×																
II																																	
III																																	

Власне висловлення 2.2

Поле екзаменаторів

Місце для штрих-коду роботи.
Наклеює інструктор.

Код екзаменатора

I			
II			
III			

Робота не відповідає темі

I			
II			
III			

Робота менше 100 слів

I			
II			
III			

Б

	1			2			3а			3б			4			5			6а							6б							
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	
I		×			×			×			×			×			×																
II																																	
III																																	

Власне висловлення 2.3

Поле екзаменаторів																																
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.			Код екзаменатора			Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів			Б																				
I	☐			☐			☐			☐																						
II	☐			☐			☐			☐																						
III	☐			☐			☐			☐																						
	1		2		3а		3б		4		5		6а						6б													
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I		X				X			X			X			X																	
II																																
III																																

Власне висловлення 2.4

Поле екзаменаторів																																
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.			Код екзаменатора			Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів			Б																				
I	☐			☐			☐			☐																						
II	☐			☐			☐			☐																						
III	☐			☐			☐			☐																						
	1		2		3а		3б		4		5		6а						6б													
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I	X				X		X			X			X																			
II																																
III																																

Власне висловлення 2.5

Поле екзаменаторів																																
Місце для штрих-коду роботи. Наклеює інструктор.			Код екзаменатора			Робота не відповідає темі			Робота менше 100 слів			Б																				
I	☐			☐			☒			☐																						
II	☐			☐			☒			☐																						
III	☐			☐			☐			☐																						
	1		2		3а		3б		4		5		6а						6б													
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I	X			X			X			X			X			X			X							X						
II	X			X			X			X			X			X			X						X							
III																																

Власне висловлення 2.6

Поле екзаменаторів

Місце для штрих-коду роботи.
 Наклеює інструктор.

Код екзаменатора

I		
II		
III		

Робота не відповідає темі

I	
II	
III	

Робота менше 100 слів

I	
II	
III	

Б

	1			2			3а			3б			4			5			6а							6б						
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I		X			X			X			X			X			X															
II																																
III																																

Власне висловлення 2.7

Поле екзаменаторів

Місце для штрих-коду роботи.
 Наклеює інструктор.

Код екзаменатора

I		
II		
III		

Робота не відповідає темі

I	
II	
III	

Робота менше 100 слів

I	
II	
III	

Б

	1			2			3а			3б			4			5			6а							6б						
	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6
I		X			X			X			X			X			X															
II																																
III																																

ДОДАТКИ

ЗРАЗОК КАРТКИ

для моніторингу якості роботи екзаменатора
з оцінювання власних висловлень за критерієм **6б**

Картка 1

Завдання. Підкреслити помилки всіх типів. Поставити позначки в рядках, де ці помилки є, у відповідних стовпчиках.

№	Конструкція	Л	Г	С	Прим.
1	Сучасний менталітет передбачає такі складові, як багатство, слава, що є, на думку багатьох, безперечно, запорукою до успіху, досягнення цілей.				
2	На сьогоднішній день, люди нехтують моральними цінностями, такими, як чесність, відвертість, порядність, вихованість. Люди забувають, що таке щастя, що таке кохання.				
3	Нікого вже не хвилюють справжні почуття, милосердя, доброта.				
4	Найпоширенішою проблемою людства є проблема людських відносин, пригнічення моральних якостей людини.				
5	Кожен повинен усвідомлювати, чого саме він прагне, бажає. Але поза усім цим, треба пам'ятати, що усюди нас оточують люди. І потрібно ставитись до людини за принципом: «Стався до людей, так як хотів би щоб ставилися до тебе».				
6	Комусь для щастя потрібні тільки гроші, а комусь важливе своє здоров'я та благополуччя своєї родини.				
7	Хтось не прикладає значних зусиль, а хтось йде до кінця, бореться від початку до кінця.				
8	Насамкінець, хотілося б сказати, що кожна людина всеж-таки бажає та прагне до кращого. І тільки від кожного з нас усе залежить, все в наших руках. Проте перш за все потрібно бути «людьми». При чому не тільки на словах, а й на ділі!				

Коментарі

до **Картки 1** для моніторингу якості роботи екзаменатора з оцінювання власних висловлень за критерієм **6б**

№	Конструкція	Л	Г	С	Прим.
1	Сучасний <u>менталітет передбачає</u> ¹ такі складові, як багатство, слава, що є, <u>на думку багатьох, безперечно</u> ² , <u>запорукою до успіху</u> ³ , досягнення цілей.	+	+	+	
2	На сьогоднішній день ¹ , люди <u>нехтують моральні цінності</u> ² , такі, як чесність, відвертість, порядність, вихованість. <u>Люди</u> ³ забувають, що таке щастя, що таке кохання.	+	+		V V
3	Нікого вже не хвилюють справжні <u>почуття, милосердя, доброта</u> ¹ .	+			
4	Найпоширенішою проблемою людства є <u>проблема</u> ¹ <u>людських відносин</u> ² , <u>пригнічення</u> ³ моральних якостей <u>людини</u> ⁴ .	+			
5	Кожен повинен усвідомлювати, чого саме він прагне, бажає. <u>Але</u> ¹ поза усим ¹ цим, ² треба пам'ятати, що усюди нас <u>оточують</u> ² <u>люди</u> . І ³ потрібно <u>ставитись до людини</u> за принципом: « <u>Стався до людей</u> ⁴ , ³ так як хотів би ⁴ щоб <u>ставилися</u> ⁵ до тебе».	+	+		I V V V
6	Комусь для щастя потрібні тільки гроші, а комусь <u>важливе</u> ¹ <u>своє</u> здоров'я та благополуччя <u>своєї</u> ² родини.	+	+		
7	Хтось не <u>прикладає</u> ¹ значних <u>зусиль</u> ² , а хтось йде до <u>кінця</u> , бореться від початку <u>до кінця</u> ³ .	+	+		
8	Насамкінець, ¹ хотілося б сказати, що <u>кожна людина всеж-таки</u> ^{2,3} <u>бажає та прагне до</u> ¹ кращого. І тільки від <u>кожного</u> ² з нас <u>усе</u> залежить, <u>все</u> в наших руках. <u>Проте</u> ³ перш за <u>все</u> ⁴ потрібно бути «людьми». <u>При чому</u> ⁵ не тільки на словах, а й на ділі!	+	+		V II

1. *Сучасний менталітет передбачає¹ такі складові, як багатство, слава, що є, на думку багатьох, безперечно², запорукою до успіху³, досягнення цілей.*

1.¹. **ЛЕКСИЧНА Менталітет** не є активним діячем, тому не може передбачати. Доречніше: *Сучасному менталітету характерні..., Сучасний менталітет сформований...* Загалом речення потребує формулювання на зразок: *Менталітет сучасної людини базується на уявленнях про багатство, славу як запоруку успіху, досягнення цілей.*

1.². **СТИЛІСТИЧНА** Постановка двох вставних елементів поряд ускладнює розуміння, адже неясно, чи безперечним є те, що так думає багато людей, чи те, що багатство й слава є запорукою успіху. Така двоїстість інтерпретації змісту вказує на стилістичну невправність автора.

1.³. **ГРАМАТИЧНА** Форма *запурука* вимагає залежної форми родового відмінка КОГО?ЧОГО: *запурука успіху, достатку, досягнення цілей*.

2. *На сьогоднішній день¹, люди нехтують моральні цінності², такі, як чесність, відвертість, порядність, вихованість. Люди³ забувають, що таке щастя, що таке кохання.*

2.¹. **ЛЕКСИЧНА** Лексема *сьогоднішній* містить елемент *день*, отже, поєднання *сьогоднішній день* є тавтологічним.

2.². **ГРАМАТИЧНА** Форма *нехтувати* вимагає залежної форми орудного відмінка КИМ? ЧИМ?: *нехтувати увагою, нехтувати друзями*.

2.³. **ЛЕКСИЧНА** Лексема *люди* міститься в контактних реченнях, що свідчить про невміння добирати синоніми.

!!! У подібному вжитку є тенденція до стилістично мотивованого повтору, який був би реалізований у разі, якби друге речення становило частину першого.

Примітка. Речення містить інші помилки.

2.₁. Недоречно виділена обставина часу.

2.₂. У разі, коли елементи *такі* та *як* не дистантні, кома ставиться лише перед *такі*.

3. *Нікого вже не хвилюють справжні почуття, милосердя, доброта¹.*

3.¹. **ЛЕКСИЧНА** В однорідному ряді немотивовано поєднано гіперонім і гіпоніми.

4. *Найпоширенішою проблемою людства є проблема¹ людських відносин², пригнічення³ моральних якостей людини⁴.*

4.¹. **ЛЕКСИЧНА** Недоречний повтор лексеми *проблема*. Доречніше: *Для людства характерною є проблема...*

4.². **ЛЕКСИЧНА** Недоречне вживання лексеми *відносини*. Доречніше: *людських стосунків, людських взаємин*.

4.³. **ЛЕКСИЧНА** Недоречне вживання лексеми *пригнічення*. Доречніше: *деградація, занепад, знецінення*.

4.⁴. **ЛЕКСИЧНА** Немотивований повтор спільнокореневих лексем *людство, людських, людина*.

5. *Кожен повинен усвідомлювати, чого саме він прагне, бажає. Але¹ поза усім₁ цим₂ треба пам'ятати, що усюди нас оточують² люди. І³ потрібно ставитись до людини за принципом: «Стався до людей⁴, так як хотів би₄ щоб ставилися⁵ до тебе».*

5.¹. **ГРАМАТИЧНА** Сполучник АЛЕ недоречно починає нове речення, приєднуючи таку змістову частину, яка не відповідає його семантиці «щось відбувається всупереч очікуваному».

5.². **ЛЕКСИЧНА (заснована на граматичній семантиці)** Недоречне вживання лексеми *оточувати* в контексті, який актуалізує семантику активної дії, замість бажаної семантики стану. Доречніше: *..., що усюди поряд із нами є (існують, живуть інші) люди*.

5.³. **ГРАМАТИЧНА** Сполучник І недоречно починає нове речення, приєднуючи частину, яка за змістом стосується початку попереднього речення.

5.⁴. **ЛЕКСИЧНА** Недоречний повтор лексеми *люди*.

5.⁵. **ЛЕКСИЧНА** Недоречний повтор лексеми *ставитися*.

Примітка. Речення містить інші помилки.

5.1. **ОРФОГРАФІЧНА** Усім замість усім.

5.2. **ПУНКТУАЦІЙНА** Кома немотивовано відділяє обставину.

5.3. **ПУНКТУАЦІЙНА** Кома стоїть не на місці: вона доречна після прислівника *так*, перед сполучним словом *як*.

5.4. **ПУНКТУАЦІЙНА** Відсутня кома перед сполучник *щоб*.

6. *Комуś для щастя потрібні тільки гроші, а комуś важливе¹ своє здоров'я та благополуччя своєї² родини.*

6.¹. **ГРАМАТИЧНА** Невідповідна форма присудка: замість однини середнього роду *важливе* потрібна множина *важливі*.

6.². **ЛЕКСИЧНА** Немотивований повтор лексеми *свій*.

!!! Повтор лексеми комуś мотивований.

7. *Хтось не прикладає¹ значних зусиль², а хтось йде до кінця, бореться від початку до кінця³.*

7.¹. **ЛЕКСИЧНА** (заснована на граматичній семантиці) Лексема *прикладати* не відповідає контексту. Доцільніше: *докладати зусиль*.

7.². **ГРАМАТИЧНА** Конструкція *прикладати зусилля* вимагає поширення об'єктною (ДО ЧОГОСЬ) або логічною (ДЛЯ ЧОГОСЬ) синтаксевою.

7.³. **ЛЕКСИЧНА** Немотивований повтор лексеми *кінець*.

!!! Повтор лексеми хтось мотивований.

8. *Насамкінець,¹ хотілося б сказати, що кожна людина всеж-таки^{2,3} бажає та прагне до⁴ кращого. І тільки від кожного² з нас усе залежить, все в наших руках. Проте³ перш за все⁴ потрібно бути «людьми». При чому⁵ не тільки на словах, а й на ділі!*

8.¹. **ГРАМАТИЧНА** Недоречне використання прийменникової форми *до кращого* при однорідних присудках.

8.². **ЛЕКСИЧНА** Немотивований повтор лексеми *кожний*.

8.³. **ГРАМАТИЧНА** Немотивований початок речення зі сполучника **ПРОТЕ** (недоречна парцеляція), який не забезпечений відповідною йому семантикою частин («щось відбувається всупереч очікуваному»).

8.⁴. **ЛЕКСИЧНА** Немотивований повтор лексеми *все*.

8.⁵. **ГРАМАТИЧНА** Немотивований початок речення зі сполучника **ПРИЧОМУ** (недоречна парцеляція). Доречніше: використання конструкції «прийменник+займенник» *при цьому*.

Примітка. Речення містить інші помилки.

8.1. **ПУНКТУАЦІЙНА** Кома недоречно відділяє обставину.

8.2. **ОРФОГРАФІЧНА** Частка *ж* написана разом із займенником.

8.3. **ОРФОГРАФІЧНА** Частка *таки* написана через дефіс із часткою *ж*.

Картка 2

Завдання. Підкреслити помилки всіх типів. Поставити позначки в рядках, де ці помилки є, у відповідних стовпчиках.

№	Конструкція	Л	Г	С	Прим.
1	Ми маємо змінити своє життя аби змінити життя свого народу, наштовхнути державу на вірний шлях розвитку.				
2	Тільки молодь може принести реалістичні зміни в державу адже в старого покоління старі засади, через які вони не можуть чинити реальні дії.				
3	Усі недобрі справи, які роблять люди, являються лише відповіддю на наше «солодке життя»				
4	Я вважаю, що добро – це чиста енергія, яка не здатна зробити будь-який злочин.				
5	Книга ніколи нас не кине, томущо книга відкриває нам двері в наше майбутнє.				
6	Більшість письменників в своїх творах описують свої погляди на життя, використовуючи своє покликання – бути письменником.				
7	В багатьох авторів дитинство пройшло непомітно, а в Олександра Довженка воно виявилось затягненим в автобіографічну повість.				
8					

Коментарі

до **Картки 2** для моніторингу якості роботи екзаменатора з оцінювання власних висловлень за критерієм **6б**

№	Конструкція	Л	Г	С	Прим.
1	Ми маємо <u>змінити</u> ¹ <u>своє</u> ² <u>життя</u> ³ аби <u>змінити</u> ¹ <u>життя</u> ³ <u>свого</u> народу, <u>наштовхнути</u> ⁴ державу на <u>вірний</u> ⁵ шлях розвитку.	++ +++			V
2	Тільки молодь може <u>принести</u> ¹ <u>реалістичні</u> ² зміни в державу адже в <u>старого</u> ³ покоління <u>старі</u> ³ засади, через які <u>вони</u> ⁴ не можуть ⁵ <u>чинити реальні дії</u> ⁶ .	+ +	++		V
3	Усі недобрі справи, які роблять люди, <u>являються</u> ² лише <u>відповіддю</u> на наше «солодке життя»		+ +		I
4	Я вважаю, що добро – це чиста <u>енергія</u> , яка не здатна <u>зробити</u> ¹ будь-який <u>злочин</u> ² .	+			
5	<u>Книга</u> ¹ ніколи <u>нас</u> ² не кине, <u>томущо книга</u> ¹ відкриває нам двері в <u>наше</u> ² майбутнє.	+ +			I
6	<u>Більшість</u> ¹ письменників в своїх ² творах <u>описують</u> ¹ <u>свої</u> ² погляди на життя, використовуючи <u>своє</u> ² покликання – бути письменником.	+	++	+	
7	<u>В</u> ¹ багатьох авторів дитинство пройшло непомітно, а в Олександра Довженка воно виявилось <u>затягненим</u> ² в автобіографічну повість.		+	+	
8					

1. *Ми маємо змінити¹ своє² життя аби змінити¹ життя свого народу, наштовхнути³ державу на вірний⁴ шлях розвитку.*

1¹. **ЛЕКСИЧНА** Недоречний повтор лексеми *змінити*.

1² **ЛЕКСИЧНА** Недоречний повтор лексеми *свій*.

1⁴ **ЛЕКСИЧНА** Прикметник *вірний* має значення «той, що зберігає вірність». У даному випадку треба вживати *правильний*.

1.³. **ГРАМАТИЧНА** Доречніше *власне життя*. Форма *наштовхнути* має значення» наводити на яку-небудь думку, спонукати на якийсь учинок. Щодо шляху розвитку варто вжити «*спрямувати розвиток держави...*».

Примітка. Речення містить інші помилки.

1.₁. Пунктуаційна помилка: пропущено кому на межі складнопідрядного речення .

2. *Тільки молодь може принести¹ реалістичні² зміни в державу адже в старого³ покоління старі³ засади, через які вони⁴ не можуть⁵ чинити реальні дії⁶.*

2¹ **ЛЕКСИЧНА**

2² **ЛЕКСИЧНА** Недоречне вживання лексеми *реалістичні*. Доречніше *реальні* (справжні, радикальні)

2³ **ЛЕКСИЧНА** Недоречний повтор лексеми *старі*.

2⁴ **ГРАМАТИЧНА** Займенник *вони* замінює останній іменник попередньої частини *засади*, виходить, *засади не можуть чинити реальні дії*. Загалом речення потребує формулювання на зразок: *Тільки молодь здатна до радикальних змін у державі, адже старше покоління має консервативні погляди, що заважає кардинальній перебудові країни*.

2⁵ **ГРАМАТИЧНА** Числова неузгодженість іменника *покоління* (однина) та займенника *вони* (множина) (має бути *воно*). Звідси й помилкове вживання форми присудка. Має бути *воно не може*.

Примітка. Речення містить інші помилки.

2.1. Пунктуаційна помилка: пропущено кому на межі складнопідрядного речення .

3. *Усі недобрі справи, які роблять люди, являються² лише відповіддю на наше «солодке життя».*

3² **ЛЕКСИЧНА** Дієслово *являється* вживається в значенні «відтворювати щось у чиему-небудь уявленні». Помилка в заміні дієслова *бути* у формі теперішнього часу *є*.

3² **ГРАМАТИЧНА** Доречно сконструювати фразу так: *Усі недобрі справи, які роблять люди, є лише відповіддю...*

Примітка. Речення містить інші помилки.

3.1. Орфографічна помилка: подвоєння приголосного в іменниках III відміни однини у формі орудного відмінка.

4 *Я вважаю, що добро – це чиста енергія, яка не здатна зробити¹ будь-який злочин².*

4¹ **ГРАМАТИЧНА** Доречно сказати *вчинити* злочин.

4² **ГРАМАТИЧНА** Енергія не є активним діячем, тому не може *вчинити*. Злочин. Доречніше: *не може бути спрямована на...*

5. *Книга¹ ніколи нас² не кине, томущо книга¹ відкриває нам² двері в наше² майбутнє.*

5¹ **ЛЕКСИЧНА** Недоречний повтор лексеми *книга*

5² **ЛЕКСИЧНА** Недоречний повтор лексеми *нас* та спільнокореневої *наше*

Примітка. Речення містить інші помилки.

5.1. Орфографічна помилка: частка *що* в постпозиції пишеться окремо.

6. *Більшість¹ письменників в² своїх³ творах описують¹ свої³ погляди на життя, використовуючи своє³ покликання – бути письменником.*

6¹ **ЛЕКСИЧНА** Недоречний повтор лексеми *свій*.

6² **СТИЛІСТИЧНА** Порушення норм милозвучності *письменників в своїх*

6³ **ГРАМАТИЧНА** Числова неузгодженість підмета *більшість письменників* (однина) та присудка *описують* (множина).

7 *В¹ багатьох авторів дитинство пройшло непомітно, а в Олександра Довженка воно виявилось затягненим² в автобіографічну повість.*

7¹ **СТИЛІСТИЧНА** Порушення норм милозвучності

7² **ГРАМАТИЧНА.** Доречно побудувати фразу на зразок: *а в Олександра Довженка воно відбите в автобіографічній повісті.*